

OPINNÄYTETYÖ

Kielellisen saavutettavuuden edistäminen - Videokoulutuspaketti Itä-Suomen alueen pelastuslaitoksille

Iina Saastamoinen, Vanessa Sandvik ja Ninna Sojakka

Tulkkaus ja kielellinen saavutettavuus

(240 op)

(12/2022)

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Koulutuksen nimi Tulkkaus ja kielellinen saavutettavuus

Tekijät: Iina Saastamoinen, Vanessa Sandvik ja Ninna Sojakka
Opinnäytetyön nimi: Kielellisen saavutettavuuden edistäminen – Videokoulutuspaketti Itä-Suomen alueen pelastuslaitoksille
Sivumäärä: 65 ja 0 liitesivua
Työn ohjaaja: Sirpa Lyytinen
Työn tilaaja: Itä-Suomen pelastuslaitokset

Opinnäytetyön tavoitteena oli laatia Itä-Suomen pelastuslaitoksille videokoulutuspaketti kielellisestä saavutettavuudesta. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, miten mahdollistetaan ja huomioidaan digitaalisuus koulutuksissa, verkkojulkaisuissa ja esityksissä, miten henkilökunnan tulisi huomioida kielellinen saavutettavuus omassa toiminnassa ja puheessa sekä miten selkokieltä ja selkokuviä voi hyödyntää verkkojulkaisuissa, esityksissä ja koulutuksissa.

Opinnäytetyö on tehty kehittämistyönä käyttäen lähestymistapana palvelumuotoilua ja ennakoitua. Kehittämistyö tehtiin yhteistyössä pelastuslaitosten kanssa, jotta videoista tulisi mahdollisimman tilaajalähtöisiä. Työn tilaajana toimi Itä-Suomen alueen pelastuslaitokset ja yhteyshenkilönä toimi pelastuslaitosten viestintäpäällikkö Mari Voutilainen.

Opinnäytetyön tuloksena syntyi kuusi erillistä videota, joiden aiheina on kielellinen saavutettavuus, vuorovaikutustilanteet, verkkojulkaisujen sisältö ja ulkoasu, alt-teksti, videot ja tekstitys. Videot on tehty siten, että ne vastaavat mahdollisimman hyvin tilaajan ja laajan asiakaskunnan tarpeita. Videot julkaistiin tilaajan yksityiseen käyttöön.

Opinnäytetyön avulla on mahdollista lisätä tietoutta tulkkauksen ja kielellisen saavutettavuuden alasta muille ammattialoille ja näin myös parantaa kielellistä saavutettavuutta erilaisilla aloilla.

Asiasanat: saavutettavuus, selkokieli, sosiaalinen media, digitaalinen media

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences

Name of the Degree Programme Interpreting and linguistic accessibility

Author: Iina Saastamoinen, Vanessa Sandvik ja Ninna Sojakka

Title: Collection of educational videos for Departments of Emergency Services in Eastern Finland

Number of Pages: 65 and 0 attachment pages

Supervisor(s): Sirpa Lyytinen

Commissioned by: Departments of Emergency Services of Eastern Finland

The aim of this thesis was to create a collection of educational videos about linguistic accessibility for the Department of Emergency Services in Eastern Finland. The purpose was to define how to enable and consider digitality in trainings, e-publications and presentations, how personnel should consider linguistic accessibility in their own actions and speech, and how to use plain language and pictures in their e-publications, presentations and trainings.

The thesis was done as a development study by using service design and prediction. The development study was a collaboration with departments of emergency services, so the results would be as customer oriented as possible. This thesis was commissioned by the Departments of Emergency Services of Eastern Finland. The contact person was Mari Voutilainen, the communications manager of the Departments of Emergency Services of Eastern Finland.

The results of this thesis were six different educational videos, which considers linguistic accessibility, interaction, e-publication's contents and layout, alt text, and subtitling videos. Videos are made to correspond to the commissioner's and customers' needs as well as possible. Videos are published only for the commissioner's private use.

This thesis helps to raise awareness about interpreting and linguistic accessibility field to other professionals and improve linguistic accessibility in many different fields.

Keywords: accessibility, plain language, social media, digital media

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	TILAAJA JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ	9
3	KIELELLINEN SAAVUTETTAVUUS	11
4	SELKOKIELI.....	13
	4.1 Selkokieli media- ja informaatioteksteissä	14
	4.2 Ulkoasun selkeys	16
	4.3 Selkokuvat	18
	4.4 Vuorovaikutus ja selkokieli puheessa.....	19
5	DIGITAALISUUS	22
	5.1 Ruudunlukuohjelmat ja alt-teksti.....	22
	5.2 Tekstitys.....	24
	5.3 Viittomamateriaali	25
	5.4 Digisyrjäytyminen	27
6	SOSIAALINEN MEDIA	29
	6.1 Pelastuslaitokset sosiaalisessa mediassa	30
	6.2 Aihetunnisteet ja symbolit	32
7	KOULUTUSTUOKIOT JA VISUAALISET ESITYKSET.....	34
8	KEHITTÄMISTYÖN KUVAUS.....	37
	8.1 Lähestymistavat	38
	8.2 Eettisyys opinnäytetyössä	40
9	OPINNÄYTETYÖN TUOTOSTEN KUVAUS.....	42
	9.1 PowerPoint-esitykset	43

9.2 Videokäsikirjoitukset	46
9.3 Videoiden kuvaaminen	47
9.4 Videoiden editointi ja tekstitys	48
9.5 Tuotokset	50
10 POHDINTA.....	54
LÄHTEET	59

1 JOHDANTO

Halusimme tehdä opinnäytetyön liittyen kielelliseen saavutettavuuteen, sillä se on kiinnostanut meitä opintojen alusta lähtien. Humanistisessa ammattikorkeakoulussa tulkkauksen ja kommunikaatio-ohjauksen asiantuntijoilla on valmistuttuaan monipuolinen osaaminen tulkkauksesta, vuorovaikutuksesta ja kielellisestä saavutettavuudesta. (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2022b.) Opinnoissa käsitellään paljon kielellistä saavutettavuutta ja halusimme lisätä tietoa ja edistää kielellistä saavutettavuutta yhteiskunnassa opinnäytetyömme avulla. Kielellinen saavutettavuus ja sen edistäminen on ajankohtainen aihe. Kervinen määrittelee kielellisen saavutettavuuden ymmärrettäväksi ja hyväksi kieleksi. Kielelliseen saavutettavuuteen sisältyy selkeyden ja ymmärrettävyyden lisäksi esimerkiksi vuorovaikutuksen näkökulman tekijöitä. (Kervinen 2020, 9.) Kielellinen saavutettavuus on päämäärä jokaiselle kohtaamiselle, eikä pelkästään verkkosivujen, median, viranomaisten tai palveluiden päämäärä. (Gavrilov 2021.)

Viime vuosina selkokielen tarve on kasvanut maahanmuuton ja vanhusten määrän kasvaessa. Lisäksi myös heikosti lukevien nuorten määrä on kasvussa. Tarve selkokieleen voi olla esimerkiksi tietyissä tilanteissa tai teksteissä. Selkokieli voi olla joillekin myös ainoa keino saada tietoa tai lukea. Selkokieltä pitäisi lisätä erityisesti viranomaisten viestintään. Viranomaisilla pitäisi olla selkokielistä verkkosivut, selkokielistä lomakkeita sekä selkokielistä asiakaspalvelua. (Mikkonen 2019.) Käsiteltäessä selkokielistä verkkopalveluita, käsitellään samalla myös saavutettavuutta ja käytettävyyttä (Virtanen 2012, 167). Globalisaatio ja digitaalinen lisäävät uusia mahdollisuuksia ja vaatimuksia jakaa sekä tuottaa tiedon lisäksi osallisuutta yhteiskunnassa. Yhteiskunnassa monet palvelut ovat digitaalisina kokonaan tai osittain ja siksi on tärkeää, että palvelut ovat kaikille saavutettavia. (Naumanen 2022, 5.)

Tiedustelimme Etelä-Karjalan pelastuslaitokselta tarvetta lisätä kielellistä saavutettavuutta heidän toimintaansa sekä kiinnostusta lähteä toteuttamaan opinnäytetyöprojektia kanssamme. Itä-Suomen pelastuslaitoksen viestintäpäällikkö, Mari Voutilainen, otti meihin yhteyttä ja kertoi Itä-Suomen alueiden pelastuslaitosten olevan kiinnostuneita yhteistyöhön opinnäytetyön toteuttamiseen liittyen. Opinnäytetyön idea lähti Itä-Suomen alueen pelastuslaitosten tarpeesta saada koulutusmateriaalia, jotta he pystyvät tekemään kielellisesti saavutettavampaa sisältöä sosiaalisen median julkaisuihin, kielellisesti saavutettavimpia esityksiä ja opetuksellisia tuokioita.

Opinnäytetyön tavoitteena on edistää kielellistä saavutettavuutta ja mahdollistaa Itä-Suomen alueen pelastuslaitokset tekemään saavutettavampaa sisältöä sosiaaliseen mediaan, koulutuksiinsa ja esityksiinsä. Opinnäytetyön tarkoituksena on valmistaa koulutuspaketti, jonka avulla Itä-Suomen alueen pelastuslaitokset voivat edistää kielellistä saavutettavuutta, niin ulkoisessa kuin sisäisessä viestinnässään. Tilaajan toiveena oli saada videomateriaaleina koulutusta kielelliseen saavutettavuuteen liittyen, joten päädyimme tekemään videokoulutuspaketin kielellisestä saavutettavuudesta.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat seuraavat:

1. Miten mahdollistetaan ja huomioidaan digitaalisuus koulutuksissa, verkkojulkaisuissa ja esityksissä?
2. Miten henkilökunnan tulisi huomioida kielellinen saavutettavuus omassa toiminnassa ja puheessa?
3. Miten selkokieltä ja selkokuvia voi hyödyntää verkkojulkaisuissa, esityksissä ja koulutuksissa?

Kielellisestä saavutettavuudesta on tehty useita tutkimuksia. Kervinen teki pro gradun 2020, jossa hän tutki digitaalisiin palveluihin sisältöjä tuottavien henkilöiden käsitystä saavutettavuudesta, kielellisestä saavutettavuudesta ja miten kielellistä saavutettavuutta voisi edistää. Tutkimuksen tuloksena selvisi, että sisällöntuottajilla on hyvä osaaminen tuottaa kielellisesti saavutettavaa materiaalia ja kielellisestä saavutettavuutta pidetään tärkeänä. Tutkimuksen perusteella olisi kuitenkin tarve saada yhteisiä ohjeita siihen, kuinka tehdä kielellisesti saavutettavaa ja selkokielistä materiaalia. (Kervinen 2020, 2, 64.)

Humanistinen ammattikorkeakoulu, Savonia ammattikorkeakoulu, Kuopion kaupunki ja Siilinjärven kunta aloittivat helmikuussa 2021 Ydinasia-hankkeen, jonka tavoitteena on mm. kehittää sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden kielellisen saavutettavuuden osaamista, antaa koulutusta eri tavalla kommunikoivien ihmisten kohtaamisiin ja kokeilee sosiaali- ja terveysalan palveluja testiryhmän avulla. Hanke tuotti koulutus- ja perehdytysmateriaaleja videoiden ja podcast-sarjan muodossa sosiaali- ja terveysalalla työskenteleville. (Ydinasia 2021.) Ydinasiahanke tuotti koulutusta sosiaali- ja terveysalalle. Koulutukset painoutuivat vuorovaikutustilanteisiin ja selkokieleen. (Ydinasia 2022.)

Lunti teki 2022 opinnäytetyön, jossa tutki kirjallisuuden kautta selkojulkaisun kirjoittamiseen ja kuvittamiseen liittyviä huomioita. Opinnäytetyössä tuotettiin myös selkokielen ja selkokuvallinen ohjeistus tyypin 2 diabeteksen hoitoon. Lunti ehdottaa opinnäytetyössään, että julkiset palvelut lisääisivät kuvainformaatioita. Kuvainformaation lisääminen helpottaisi ihmisten asioimista. (Lunti 2022, 34.)

Opinnäytetyössämme huomioidaan selkokielen lisäksi myös muita kielelliseen saavutettavuuteen sisältyviä asioita. Opinnäytetyömme antaa opetusmateriaaleja kielellisesti saavutettavamman sisällön tuottamiseen mm. sosiaalisiiin medioihin ja siihen, mitä tulisi huomioida esimerkiksi videoissa, verkkojulkaisujen sisällöissä ja verkkojulkaisujen ulkoasuissa. Näistä aiheista syntyi kuusi erillistä opetusvideota, joita tilaaja voi käyttää uusien työntekijöiden perehdytykseen tai jakaa vanhoille työntekijöille itseopiskelumateriaaleiksi. Lähestyimme kehittämistyötämme palvelumuotoilun kautta ja hyödynsimme myös ennakoitua työssämme. Palvelumuotoilu on suosittu lähestymistapa, kun halutaan kehittää esimerkiksi julkista sektoria. Palvelumuotoilussa on selkeä prosessi ja tavoitellaan käytännön ratkaisuja tulevaisuuden tarpeisiin. Palvelumuotoilua on mahdollista soveltaa palvelun kehittämiseen eri tasoilla. Ennakointiin sisältyy tulevaisuuden näkeminen ja suunnittelu. Ennakoinnissa tarkoituksena on tulevaisuuden näkemisen kautta valita soveltuvat välineet toimintaan. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 71–72, 90.) Käsittelemme lähestymistapoja syvemmin alaluvussa 8.1. Lähestymistavat.

Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä tietoutta kielellisestä saavutettavuudesta ja edistää kielellisen saavutettavuuden käyttöä pelastuslaitosten toimintaan. Opinnäytetyön avulla pystymme lisäämään tietoa myös tulkkauksen ja kielellisen saavutettavuuden alasta ja osaamisestamme toisille ammattialoille. Tiedon ja osaamisemme leviämisen kautta voimme mahdollisesti lisätä tulkkauksen alalle erilaisia työpaikkoja.

Seuraavassa luvussa kerromme enemmän opinnäytetyömme tilaajasta. Opinnäytetyön tietoperustaa, kuten mitä on kielellinen saavutettavuus, saavutettavuusdirektiivi ja mitä sosiaalinen media tarkoittaa, käsitellään luvuissa 3–7. Luvun kahdeksan alla kuvaamme tarkemmin kehittämistyötä, lähestymistapoja, opinnäyteprojektin aikataulua ja opinnäytetyön eettisyyttä. Luvussa yhdeksän syvennymme opinnäytetyön tuotoksiin ja avaamme tekemiämme videoita ja kuinka ne on tehty. Viimeisessä luvussa pohdimme opinnäytetyöprosessia.

2 TILAAJA JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Opinnäytetyömme tilaajana oli Itä-Suomen alueen pelastuslaitokset ja yhteyshenkilönä toimi Itä-Suomen pelastuslaitoksen viestintäpäällikkö Mari Voutilainen. Itä-Suomen alueen pelastuslaitoksiin kuuluvat Etelä-Karjalan pelastuslaitokset, Pohjois-Karjalan pelastuslaitokset sekä Pohjois-Savon pelastuslaitokset (Voutilainen 2021). Pelastustoimen tehtävinä ovat ehkäistä onnettomuuksia, pelastustoiminta, väestönsuojelu ja varautua mm. erilaisiin kriisitilanteisiin sekä suuronnettomuuksiin. Suomessa on 22 pelastuslaitosta, joita ylläpitävät kunnat. Sisäministeriön tehtävänä on valmistaa lait, jotka koskevat pelastustoimea. Lisäksi sisäministeriö johtaa, tarkkailee ja ohjaa pelastustoimea. (Pelastustoimi 2022a.)

Etelä-Karjalan pelastuslaitoksen toiminta-alueeseen kuuluvat seuraavat kunnat Imatra, Lappeenranta, Lemi, Luumäki, Parikkala, Rautjärvi, Ruokolahti, Savitaipale ja Taipalsaari (Etelä-Karjalan pelastuslaitos 2011). Pohjois-Karjalan pelastuslaitoksen toiminta-alue on jaettu viideksi alueeksi, jotka ovat Joensuu, Keski-Karjala, Läntinen alue, Pielisen-Karjala ja Vaara-Karjala. Alueilla toimii yhteensä 26 paloasemaa. Joensuun toiminta-alueeseen kuuluvat Hammasmahti, Joensuu ja Joensuun VPK, Kiihtelysvaara sekä Reijola. Keski-Karjalan alueeseen kuuluvat Kesälahti, Kitee, Rääkkylä ja Tohmajärvi/Värtsilä. Läntiseen toiminta-alueeseen kuuluvat Heinävesi, Karvio, Liperi, Outokumpu, Polvijärvi, Vihtari, Viinijärvi sekä Ylämylly. Pielisen-Karjalan alueeseen kuuluvat Juuka, Koli, Lieksa, Nurmes, Valtimo ja Vieki. Lisäksi Vaara-Karjalan alueeseen kuuluvat Eno, Ilomantsi, Kontiolahti, Lehmo sekä Tuupovaara. (Pohjois-Karjalan pelastuslaitos 2022.)

Pohjois-Savon pelastuslaitoksen toiminta on alkanut 2004 ja sen toiminta-alueeseen kuuluvat Ylä-Savon, Koillis-Savon, Sisä-Savon, Kuopion ja Varkauden seutukunnat (Pelastustoimi 2022b). Etelä-Savon pelastuslaitoksen toimialue jakautuu kolmeen alueeseen, Mikkelin, Piekämäen ja Savonlinnan alueisiin. Etelä-Savon toimialueella on 34 paloasemaa (Etelä-Savon pelastuslaitos 2022b).

Itä-Suomen alueen pelastuslaitoksiin kuuluu monta paloasemaa suurella alueella. Meidän opinnäytetyömme tarkoitus on edistää kielellistä saavutettavuutta kaikissa Itä-Suomen alueen pelastuslaitoksissa ja tämän takia tämän opinnäytetyön tuotosta tullaan jakamaan näiden kaikkien kuntien paloasemien työntekijöille.

Pelastuslaitosten työntekijät kohtaavat työssään ihmisiä monissa erilaisissa tilanteissa. Tämän takia he tarvitsevat tietoa selkokielestä ja kielellisestä saavutettavuudesta esimerkiksi asiakas-kohtaamisissa. Pelastustoimintaan kuuluu muun muassa liikenneonnettomuudet, eläinten pelastus sekä maasto-, metsä- ja rakennuspalot. Pelastuslaitoksille kuuluu myös onnettomuuksien ehkäisy. Tähän kuuluu esimerkiksi palotarkastukset, turvallisuuskoulutusten järjestäminen sekä ensiapu- ja pelastussuunnitelmien tekeminen. (Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto 2022a.) Tällöin tarvitaan myös tietoa ja taitoa digitaalisten palveluiden käyttämisestä ja palveluiden kielellisen saavutettavuuden huomioimisesta. Pelastuslaitokset käyttävät monipuolisesti eri sosiaalisen median alustoja (Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto 2022b). Tämän takia heidän on tärkeä tietää, kuinka tehdä kielellisesti saavutettavia verkkojulkaisuja.

Kielellinen saavutettavuus on näkynyt tilaajan toiminnassa aikaisemmin jonkun verran. Useamman Itä-Suomen pelastuslaitoksen Facebook-videoissa on tekstitykset, varsinkin jos videon aihe koskettaa isoa osaa kansalaisista. Esimerkiksi Pohjois-Savon Pelastuslaitoksen varoitus heikoista jäistä. Myös muutamista YouTube-julkaisuista löytyy tekstitykset. Muiden alustojen julkaisuissa, esimerkiksi Instagramissa, harvat pelastuslaitokset ovat tekstittäneet julkaisemansa videot. Videot, joissa on tekstitys ovat olleet saavutettavia ja täyttäneet tekstityksen ulkoiset vaatimukset. Videoiden tekstitys on esimerkiksi mahtunut kahdelle riville, ollut väriltään valkoinen ja tekstitykseen on lisätty tummempi tausta. Tekstityksen ulkoisia ja sisäisiä vaatimuksia käymme tarkemmin läpi aluvussa 5.2 Tekstitys. Pelastuslaitokset ovat myös hyödynneet luettelointia, kappalejakoja sekä tekstin jäsentelyä hyvin jo aikaisemmin julkaistuissa materiaaleissaan. Selkokielen ja selkokuvien näkyvyys tilaajan toiminnassa on ollut heikompa, esimerkiksi pelastuslaitosten Facebook-julkaisut voisivat olla selkeämpiä kieleltään. Pelastuslaitosten kuvat eivät ole kielellisesti saavutettavia sosiaalisissa medioissa, sillä niistä puuttuu vaihtoehtoinen kuvateksti eli alt-teksti. Alt-tekstiin syvennymme aluvussa 5.1. Ruudunlukuohjelmat ja alt-teksti. Pelastuslaitosten sosiaalisiin medioihin ja viestinnän näkymiseen niissä syvennymme tarkemmin aluvussa 6.1. Pelastuslaitokset sosiaalisessa mediassa.

3 KIELELLINEN SAAVUTETTAVUUS

Ihmisten ymmärtäessä toisiaan ja tullessa ymmärretyksi, kielellisestä taustasta huolimatta, palveluissa, kohtaamisissa ja ympäristöissä toteutuu kielellinen saavutettavuus (Gavrilov 2021). Ymmärrettävyyden lisäksi kielelliseen saavutettavuuteen liittyy monikulttuurisuuden ja sosiaalisuuden näkökulmat sekä multimodaalisuuden käyttö vuorovaikutustilanteissa. Multimodaalisuudella tarkoitetaan puheen lisäksi mm. ilmeitä, eleitä, kuvia, kehon asentoja ja liikkeitä, viittomia, piirtämistä sekä ympäristöä. Kun nämä asiat huomioidaan, niin edistetään kielellistä saavutettavuutta. (Gavrilov 2021; Lindholm, Stevanovic & Perälä 2016, 12.)

Kun palvelu tai tuote on kaikkien käytettävissä tasavertaisesti toimintarajoitteista ja vammoista riippumatta, palvelu tai tuote on saavutettava. Saavutettavuuden mahdollistamiseksi kaikkien verkkosivustojen suunnittelussa, koodaamisessa ja sisällöntuotannossa mukana olevien on sitouduttava. Verkkosivustojen tilaajan on osattava vaatia hyvää saavutettavuutta sivuston toimittajalta. (Papunet 2021a.) Saavutettavuusdirektiivin tavoitteena on kehittää jokaisen mahdollisuuksia toimia tasavertaisesti digitaalisessa yhteiskunnassa, muodostaa yhdenmukaisia ja minimitaso-vaatimuksia verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudelle Euroopan laajuisesti sekä edistää digitaalisten palveluiden laatua ja Euroopan unionin saavutettavuuden mahdollistamisen sisämarkkinoita. Viranomaisten on järjestettävä digitaaliset palvelut ja julkisen hallinnon on tarjottava asiakkaille mahdollisuus viestiä sähköisesti viranomaisten kanssa. (Valtiovarainministeriö 2022b.) Työmme tavoitteena oli edistää kielellistä saavutettavuutta ja yksi tutkimuskysymyksemme keskittyi kielellisen saavutettavuuden huomioimiseen toiminnassaan. Myös digitaalisuuden huomioiminen on tärkeää, jotta kielellinen saavutettavuus toteutuisi. Syvennymme aiheeseen luvussa 6. Digitaalisuus.

Suomessa on laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta ja sen päämääränä on viedä eteenpäin digitaalisten palvelujen saatavuutta, laatua sekä tietoturvallisuutta ja sisällön saavutettavuutta. Lain tarkoituksena on edellä mainittujen asioiden kautta parantaa digitaalisten palvelujen käyttöä yhdenvertaisesti. (Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019, §1.) Verkkosivujen saavutettavuuteen liittyy niiden helppokäyttöisyyden lisäksi kieli, jota sivustolla käytetään. Jos teksti ei ole kaikille ymmärrettävää, ei digiympäristö voi olla saavutettava. Digipalvelujen lisääntyessä, saattaa syrjäytyminen kasvaa myös, sillä kaikilla ei ole yhdenvertaisia mahdollisuuksia siirtyä käyttämään kyseisiä palveluita. (Raevaara 2018.)

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista on kansainvälinen asiakirja, joka käsittelee vammaisten henkilöiden oikeuksia. Se on valmistunut 2006 ja on oikeudellisesti pitävä. Suomi on virallistanut vammaisyleissopimuksen vuonna 2016 ja sopimus on astunut voimaan samana vuonna. Vammaisyleissopimuksen tarkoituksena on lujittaa ihmisoikeussopimuksissa luvattuja oikeuksia ja velvoittaa valtiot kehittämään, suojelemaan sekä lupaamaan vammaisille henkilöille tasavertaisesti heidän oikeuksien ja vapauksien toteutumisen. (Ihmisoikeuskeskus 2022.)

Yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää. Viranomaisella on velvollisuus tarkastella ja kehittää yhdenvertaisuutta toiminnassaan. Lain mukaan syrjintä on kielletty esimerkiksi iän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, terveydentilan tai vammaisuuden perusteella. Jotta esimerkiksi vammaisen henkilö pystyy asioimaan yhdenvertaisesti viranomaisten kanssa ja palveluissa, niin työnantajan, viranomaisen tai palveluiden tarjoajan on luotava tilanteessa asianmukaisia ja tarvittavia muutoksi. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, §1, §5, §8, §15.)

Euroopan parlamentin ja Euroopan unionin neuvoston mukaan kaikkien Euroopan unionin maiden tulee noudattaa esteettömyysdirektiiviä. Direktiivin mukaan tietyistä tuotteista ja palveluista tulee tehdä esteettömiä, jolloin pystytään parantamaan saavutettavuutta. Yhteiskunta on osallistuttavampi ja vammaisten henkilöiden on helpompi elää itsenäistä elämää, kun ympäristön tuotteet ja palvelut ovat esteettömiä. (EU directive 882/2019.) Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan esteettömyysdirektiivi täytyy viedä osaksi kansallisia lakeja, asetuksia sekä määräyksiä 28.6.2022 mennessä. Esteettömyysdirektiivin soveltaminen alkaa 28.6.2025 ja direktiivi käsittää mm. itsepalvelupäätteitä, älypuhelimia, verkkokauppoja, tietoliikenne- ja viestintäpalveluita, hätänumeroon soittamista ja rakennettua ympäristöä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2022.)

4 SELKOKIELI

Yleiskieli on yhteinen kielimuoto eri ammatti- ja ikäryhmille. Se on kirjakielen standardien mukaista, virkerakenteeltaan yksinkertaista ja siinä käytetään yleisesti tiedettyä sanastoa sekä avataan käytetyt erikoistermit. Selkokieli taas on rakenteeltaan ja sanastoltaan helpommin luettavaa ja ymmärrettävää kuin yleiskieli. Se on kielimuoto, joka tukee erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden tiedonsaantia ja helpottaa käsitellyn asian ymmärtämistä. (Virtanen 2012, 11, 16–17.) Selkokieli on ollut aluksi kirjoitettua selkokieltä, mutta suullisen selkokielen ohjeiden kehittämistarve on kasvanut hiljalleen. Selkokielen kehittäminen alkoi Suomessa 1970-luvulla, kun havaittiin, että selkokieliset tekstit auttoivat kehitysvammaisia henkilöitä osallistumaan ja ymmärtämään. (Kartio 2009, 8–9.) Selkokielen tarve on jatkuvaa ja sitä tarvitaan kaikkiin tilanteisiin ja teksteihin (Leskelä & Kulkki-Nieminen 2015, 34). Opinnäytetyötä aloittaessa tiesimme, että selkokieli on yksi keino lisätä kielellistä saavutettavuutta. Kuinka kielellistä saavutettavuutta ja selkokieltä voidaan huomioida puheessa? Entä mitä selkokielen kirjoittamisessa ja selkokuvien käyttämisessä tulisi huomioida? Syvennymme aiheeseen alaluvuissa 4.4. Vuorovaikutus ja selkokielen puhuminen, 4.1. Selkokieli media- ja informaatioteksteissä ja 4.3 Selkokuvat.

Selkokielen käyttämisestä hyötyvät monet ihmiset. Selkokielen tarvitsijoita on Suomessa noin 430 000–650 000 henkilöä. Selkokielen tarve vaihtelee ikäryhmittäin, mutta henkilöille on yhteistä kielellisten haasteiden vaikuttaminen mm. arjen, opintojen ja työelämän sujumiseen sekä yhteiskuntaan osallistumiseen. (Leskelä & Kulkki-Nieminen 2015, 34.) Virtasen mukaan selkokielestä voivat hyötyä henkilöt, joilla on kielellisiä haasteita sekä haasteita hahmottamisessa, keskittymisessä ja tarkkaavaisuudessa. Näihin ryhmiin kuuluvat esimerkiksi ihmiset, joilla on ADHD, FASD, lukivaikeus tai dysfasia. Selkokielestä hyötyvät myös ihmiset, joilla on autismikirjon oireita, kehitysvammaa, laajoja oppimisvaikeuksia, aivoverenkierron häiriöitä tai muistihäiriöitä. Selkokielestä hyötyvät myös monet iäkkäät ihmiset sekä maahanmuuttajat ja suomea toisena kielenä puhuvat. (Virtanen 2012, 39–53.)

Selkokielessä on kolme eri tasoa, jotka ovat helppo selkokieli, perusselkokieli ja vaativan tason selkokieli. Helpossa selkokielessä on yksinkertaisempaa sanastoa ja rakenteita. Lauseet koostuvat mm. lyhyistä päälauseista ja lauseiden tukena voidaan käyttää kuvia. Perusselkokieli on kohdistettu useimmille selkolukijoille, kun taas helppo selkokieli henkilöille, joilla on paljon kielellisiä vaikeuksia. Vaikeustasoltaan perusselkokieli on keskitasoista. Vaativan selkokielen

taso on yksinkertaisempaa kuin yleiskieli, mutta sanastoltaan ja rakenteeltaan monipuolisempaa ja vaihtelevampaa kuin helppo selkokieli ja perusselkokieli. Vaativa selkokieli on tarkoitettu henkilöille, joilla on lieviä haasteita ymmärtämisessä ja lukemisessa. (Leskelä 2019, 103.) Selkokeskus on kehittänyt mittarin, jonka tarkoituksena on helpottaa selkokielen asiantuntijoita ja kielentutkijoita selkotekstin selkokielisyyden määrittelyssä, arvioimisessa ja selkokielen erottamisessa yleiskielisistä teksteistä. Selkokielen mittarissa on 80 kriteeriä, jotka vaikuttavat tekstin kieleen. (Leskelä 2019, 112.)

4.1 Selkokieli media- ja informaatioteksteissä

Selkokieltä kirjoittaessa täytyy kiinnittää huomiota taivutusmuotoihin, tekstin sidosteisuuteen ja lauseiden, virkkeiden ja lausekkeiden pituuksiin sekä rakenteisiin (Selkokeskus 2021a). Selkotekstit ovat usein lyhyempiä kuin alkuperäiset tekstit ja niissä tieto on tiivistetyssä muodossa (Selkokeskus 2021b). Selkokieltä käytetään paljon eri tekstilajiryhmissä ja oleellisia tekstilajeja ovat esimerkiksi mediatekstit, informoivat tekstit sekä kaunokirjalliset tekstit. Mediateksteihin sisältyvät mm. tiedotteet ja uutistekstit ja informoivia tekstejä ovat esimerkiksi esitteet, ohjeet, lomakkeet sekä tietokirjallisuus. Kaunokirjallisiin teksteihin kuuluvat fiktiiviset tekstit. (Leskelä & Kulkki-Nieminen 2015, 20).

Informoivan tekstin tehtävänä on tiedottaa lukijaa ja saamaan hänet toimimaan tietyllä tavalla. Informoivia tekstejä tuottavat esimerkiksi viranomaiset. (Leskelä & Kulkki-Nieminen 2015, 98–99.) Ennen selkokielisen informoivan tekstin kirjoittamista tulisi suunnitella teksti. Suunnittelussa tulisi miettiä kuka tekstiä lukee ja perehtyä kirjoitettavaan teemaan syvemmin kuin lähtötekstiin, jolloin tietää, mikä on oleellista tietoa. Suunnittelussa tulisi huomioida esimerkiksi tekstin sopiva pituus ja julkaisukanava. Informoivaa tekstiä voi tukea ja selkeyttää esimerkiksi kuvien avulla. Selkokielisessä informoivassa tekstissä voidaan käyttää esimerkiksi haastatteluita, tarinallisuutta, dialogia, videoita ja tietolaatikoita. (Selkokeskus 2021b.)

Selkokielisen informoivan tekstin kirjoittamisessa lukijaa tulisi mm. ohjeistaa, kehottaa sekä kannustaa imperatiivilla eli käskymuodolla. Selkokielisen informoivan tekstin kirjoittamisessa ei saisi kuitenkaan käyttää liian opettavaista sävyä. Selkokielisen informoivan tekstin kirjoittamisessa lukijaa tulisi lähestyä sinä-muodolla. Tässä tulisi kuitenkin huomioida, että sen on sovitettava tekstin muotoon. Mikäli lukijaan viitataan epäsuorasti, tulisi huolehtia, että lukija ym-

märtää esimerkiksi ohjeet. Tekstissä tulisi havainnoida rooleja, joita lukijalle kehittyy. Lukijasta tulisi tehdä aktiivinen toimija, eikä häntä saisi ilmaista passiivisena toimijana. (Selkokeskus 2021b.)

Lopuksi on tärkeää tarkistaa selkokielineen informoiva teksti ja varmistaa tietojen oikeellisuus sekä lähteiden luotettavuus. Informoivan tekstin voi tarkistuttaa asiantuntijalla, joka ymmärtää tekstin sisällön, jos sisältö ei ole itselle tuttu. Tarkistuksessa tulisi muistaa selkotekstin tarkoitus, eikä teksti saisi muuttua vaikeammaksi. (Selkokeskus 2021b.)

Mediatekstien tarkoituksena on kertoa ihmisille ajankohtaisia asioita eri teemoista (Selkokeskus 2021c). Mediateksteissä kuvitus on tärkeässä osassa, sillä kuvat kiinnittävät mm. lukijan huomion, antavat merkityksiä ja tukevat tekstiä. Selkokielineet mediatekstit ovat erilaisia mm. julkaisukontekstilta, rakenteelta, pituudelta sekä kielenkäytöltä. (Leskelä & Kulkki-Nieminen 2015, 58.) Selkokielineet mediatekstit voivat olla uutisia kattavampia ja ne voivat koskea esimerkiksi tapahtumia, ilmiöitä, teemoja tai henkilöitä. Selkokielineitä mediatekstejä ovat mm. pääkirjoitukset, blogitekstit, kolumnit, mielipidekirjoitukset ja pakinat. Joidenkin selkokielineiden mediatekstien tavoitteena voi olla esimerkiksi lukijan viihdyttäminen ja häneen vaikuttaminen. (Selkokeskus 2021c.)

Selkokeskus on tehnyt yhteenvedon selkokielineen mediatekstin kirjoittamisen ohjeista. Mediatekstiä suunniteltaessa tulisi valita mitä mediatekstiä kirjoittaa ja varmistaa, että teksti sisältää tekstilajin piirteitä. Lisäksi suunnittelussa olisi huomioitava, missä kanavalla teksti julkaistaan ja huomioitavat julkaisukanavan ominaispiirteet. Selkokielineistä mediatekstiä kirjoittaessa tulisi muodostaa otsikosta ja väliotsikoista informatiiviset ja lukijaa kiinnostavat. Tekstiä kirjoittaessa voi hyödyntää esimerkiksi kertomuksellisuutta ja havainnollistamisen keinoja, joita ovat mm. videot ja kuvat. (Selkokeskus 2021c.)

Selkokielineistä mediatekstiä kirjoittaessa tulisi tarkistaa, että teksti antaa tarpeeksi tietoa ja on looginen. Mikäli mediatekstissä käytetään lainauksia haastateltavan puheesta, niin lainaukset tulisi selkokielineistä. Jos kirjoitat uutismaista tekstiä tai uutista, niin merkittäviä näkökulmia tekstin alussa. Uutistestimestä tulisi antaa taustatietoja, tarkennuksia ja ymmärtämistä helpottavaa informaatiota. Uutinen ei saisi kuitenkaan sisältää liikaa tietoa, vaan uutisen tärkeimmän asian tulisi näkyä tekstissä selkeästi. (Selkokeskus 2021c.)

4.2 Ulkoasun selkeys

Selkojulkaisuissa selkeän tekstin lisäksi on tärkeää huomioida typografia, kuvitus sekä taitto (Virtanen 2012, 120). Typografialla tarkoitetaan tekstin ulkoasua eli kirjainten ja tekstien asetelua. Taitolla taas tarkoitetaan visuaalisten tekijöiden, kuten tekstin, tyhjän tilan ja kuvien asetelua helposti luettavaan muotoon. Tekstin taitto voi vaikuttaa siihen kiinnostaako henkilöitä lukea tekstiä. (Leskelä 2019, 176.) Kerromme myöhemmin, mitä tulisi huomioida visuaalisten esitysten ulkoasuissa luvussa 7. Koulutustuokiot ja visuaaliset esitykset.

Tekstin ulkoasuun liittyvät ohjeet perustuvat tekstin luettavuuteen. Luettavuuteen vaikuttavat esimerkiksi kirjaintyyppi, kirjainkoko, rivien pituus sekä palstan muoto. Kirjaintyypillä tarkoitetaan merkkejä, joita ovat mm. kirjaimet, numerot ja välimerkit. Selkojulkaisuissa käytetään yleisiä kirjaintyyppisiä ja tulisi huomioida, ettei käytä muodoltaan erikoista tai liian kapeaa kirjaintyyppiä. Julkaisuissa suositellaan käytettävän vain muutamaa kirjaintyyppiä, sillä useamman sekoittaminen lisää vaikeutta lukea julkaisua. Kirjaintyyppien lisäksi tulisi huomioida kirjainten koko, rivin pituus sekä riviväli. (Leskelä 2019, 181; Virtanen 2012, 120–121.)

Kirjaintyypeissä käytetään kahta tapaa, jotka ovat antiikva ja groteski. Antiikva on päätteellinen kirjaintapa ja groteski on päätteetön kirjaintapa. Antiikvaa pidetään yleensä helpommin luettavana kuin groteskia. Antiikva yhdistää kirjaimia toisiinsa ja tekee näin tekstistä helpommin luettavaa. Groteskissa kirjaimet ovat pelkistetympiä ja niiden välissä on väli. Kirjaimet erottuvat groteskissa paremmin kuin antiikvassa. Antiikva kirjaintyyppisiä ovat esimerkiksi Georgia ja Cambria ja groteski kirjaintyyppisiä ovat esimerkiksi Tahoma, Calibri ja Arial. Antiikvaa käytetään kirjoissa ja artikkeleissa ja groteskia taas verkkojulkaisuissa. Tekstiä voidaan korostaa erilaisilla keinoilla, kuten lihavoimalla ja kursivoimalla. Pitkiä kursivoituja tekstejä ei suositella käytettävän selkoteksteissä. Selkoteksteissä ei suositella myöskään käytettävän useita lihavoituja sanoja. (Leskelä 2019, 182–184.)

Selkojulkaisussa tulisi pohtia käyttääkö pien- vai suuraakkosia. Suuraakkosia voi olla helpompi lukea, kun opettelee lukemaan. Pienaakkosia on kuitenkin helpompi lukea pidemmissä teksteissä. Selkojulkaisuissa kirjainkoon tulisi olla 11–16 pistettä, riippuen kirjaintyypistä, painotuotteen muodosta sekä kohderyhmästä. Selkojulkaisuissa pitkät rivit edellyttävät enemmän riviväliä kuin lyhyet. Rivivälissä tulisi huomioida, että rivivälin on oltava 2–6 pistettä kirjainkoko isompi. Erilaisten osien järjestyksen tärkeys korostuu selkojulkaisuissa. Kun järjestys on

oikea, niin osat erottuvat toisistaan ja teksti on selkeä. (Leskelä 2019, 182, 189; Virtanen 2012, 120–121, 123.)

Selkokielisessä tekstissä rivit ovat eri pituisia, eikä tavujakoja käytetä, kuin pitkissä yhdyssanoissa. Selkokielisessä tekstissä, yhdelle riville tavoitellaan saamaan yksi ajatuskokonaisuus ja mahdollisimman moni lause pyritään aloittamaan rivin alusta. Rivien tulisi olla saman pituisia, jolloin teksti on helppolukuisempi. Selkojulkaisuissa rivin pituus on vähintään 35 merkkiä ja korkeintaan 60 merkkiä, välit mukaan lukien. Tekstissä tulisi näkyä selkeästi kappaleiden välit ja tähän paras keino on jättää kappaleiden väliin tyhjä rivi. (Virtanen 2012, 121–123.) Selkojulkaisuissa käytetään yleensä liehupalstaa, jolloin rivin vasen reuna on tasattu, kun taas oikealla rivinpituus vaihtelee. Tämä helpottaa selkolukijaa hahmottamaan rivin loppuminen ja siirtyminen toiselle riville. Liian pitkät tai liian lyhyet palstat tekevät lukemisesta haasteellista. (Leskelä 2019, 188.)

Tekstin taitto rytmittää tekstiä. Rytmityksellä tarkoitetaan tekstin jakamista osiin, kuten lukuihin, alalukuihin ja kappaleisiin. Rytmityksen tarkoituksena on antaa lukijalle taukoja lukemiseen ja tehdä lukemisesta helpompaa. Kappaleet erotetaan selkojulkaisuissa tyhjällä rivillä, eikä sisennyksellä. Lukija on helpompi hahmottaa kappaleen loppuminen ja seuraavan kappaleen alkaminen tyhjän rivin avulla. Selkojulkaisuissa kappaleet tulisi pitää lyhyinä, jotta lukijan on helpompi lukea ja sisäistää tekstiä. (Leskelä 2019, 189.)

Selkojulkaisuissa on tärkeää, että teksti erottuu taustasta. Vaaleuskontrasti tekstin ja taustan välillä auttaa lukijaa hahmottamaan paremmin kirjaimet toisistaan. Vaalea tausta tummalla tekstillä on usein parempi vaihtoehto kuin tumma tausta vaalealla tekstillä. Tumma tausta vaalealla tekstillä voi rasittaa silmiä, jolloin lukeminen vaikeutuu. Selkojulkaisuissa ei ole suositeltavaa käyttää kirjavia värejä tai vastavärejä, sillä niitä on haastavampi lukea. Kirjavat värit tekevät taitosta myös levottoman näköisen. Hyvässä selkojulkaisussa on aiemmin luvussa mainittujen asioiden lisäksi huomioitu se, että sivuilla on rajallinen määrä visuaalista tietoa ja yleisilme on ilmava. Julkaisussa tulisi jättää myös riittävän paljon tyhjää tilaa. (Leskelä 2019, 192–194.)

4.3 Selkokuvat

Katsojan omat kokemukset, tiedot, asenteet sekä tunteet liittyvät kuvien tulkintaan. Kuvat voivat merkitä henkilöille eri asioita. Kuvat ovat tärkeitä selkojulkaisujen käyttäjille ja he tulkitsevat kuvan avulla julkaisun tekstiä. Tekstin ymmärtämisen kannalta onkin tärkeää, että kuvitus on oikeanlainen. (Virtanen 2012, 129.) Selkokuvan tarkoituksena on tukea ja auttaa ymmärtämään tekstiä. Kuvat auttavat hahmottamaan tekstin aihetta ja sanallisesti haastavien asioiden kertomista voidaan välittää kuvien avulla. (Selkokeskus 2021e.) Kuvat voivat lisätä lukijan lukumotivaatiota ja intoa lukemaan tekstiä (Leskelä 2019, 196).

Selkokeskuksen ohjeiden mukaan on tärkeää miettiä, kuvan päätehtävää ja millainen kuva vastaa siihen. Selkokuvissa tulisi tunnistaa kuvan kohde selkeästi, joten erikoisia kuvakulmia ja rajauksia tulisi välttää. Lisäksi turhia yksityiskohtia tulisi välttää, sillä ne saattavat kiinnittää liikaa huomiota katsojissa. Lopuksi tulisi tarkistaa kuvan selkeys. (Selkokeskus 2021e.)

Hyvä selkokuva tukee tekstiä, liittyy tekstiin ja selkokuvan tunneviesti on samanlainen tekstin tunneviestin kanssa. Kuvat voivat herättää tunteita katsojissa ja vaikuttaa tulkintaan sekä havainnointiin kuvasta. Selkolukijan voi olla haastavampi tulkita kuvan tunneviestiä, jos kuva ei liity tekstin sisältöön. Kuvien valinnassa tulisi myös kiinnittää huomiota kohderyhmään ja miettiä esimerkiksi kuvien henkilöiden ikää, ihonväriä ja sukupuolta. Selkojulkaisun kuvissa tulisi myös olla kuvateksti, joka liittää kuvan tekstiin. (Leskelä 2019, 198, 200; Selkokeskus 2021e.)

Kun sijoitetaan selkokuvia, niin kuvan tulisi olla tekstin osalta luontevassa paikassa. Kun käytetään useita kuvia, niin on mietittävä kokonaisuutta ja mikä on kuvien suhde toisiinsa. Lopuksi tulisi tarkistaa kuvien selkeys sekä tarkistaa, että julkaisun hahmottaa ja lukee oikeassa järjestyksessä. (Selkokeskus 2021e.) Selkojulkaisuissa voidaan käyttää tekstin tilalla kuvaa, jolloin kuvan tulkitseminen on vapaampaa. Tekstin tilalla käytettäviä kuvia voidaan käyttää esimerkiksi tilanteissa, joissa keskustellaan omista tunteista tai kokemuksista. (Leskelä 2019, 200.)

Selkokieltä käyttävät henkilöt voivat hyötyä kuvatuena käyttämisestä. Kuvatukena voidaan käyttää aihekuvia tai lausetasoista kuvatueta. Aihekuvassa yhden kuvan tarkoituksena on selittää tekstikappaletta ja lausetasoisessa kuvatuessa lauseen olennaisimmat sanat on esitetty kuvana tekstin yläpuolella. Aihekuvia voidaan käyttää mm. tekstin ymmärtämisen ja kielenoppimisen tukena. Lausetasoisessa kuvatuessa jokaista lauseen sanaa ei kuviteta, vaan kuvitetaan lauseen kannalta tärkeimmät sanat. Lausetasoisessa kuvatuessa voidaan käyttää ku-

vina erilaisia kuvia, esimerkiksi mustavalkoisia tai värillisiä piirroskuvia, valokuvia ja ääri-
vapiirroksia. Selkokuvia valittaessa, tulisi tarkastella, millaiseen tekstiin kuva on tulossa. Esi-
merkiksi uutisiin soveltuu paremmin valokuva kuin piirroskuva ja käyttöohjeisiin paremmin
piirroskuvat. Suomessa voidaan käyttää sekaisin valokuvia ja piirroskuvia julkaisuissa, sillä
esimerkiksi pelkkiä piirroskuvia käytettäessä kuvallisen ilmaisun mahdollisuudet vähenevät.
(Leskelä 2019, 201, 204–206.)

4.4 Vuorovaikutus ja selkokieli puheessa

Papunetin sivuilla kerrotaan, että yksi ihmisen perustarpeista on vuorovaikutus toisten ihmisten
kanssa. Jos toisen ihmisen keinot vuorovaikuttamiseen ja itsensä ilmaisuun ovat puutteellisem-
mat, niin vuorovaikutuksellisesti vahvempi ihminen voi vaikuttaa omilla taidoillaan vuorovai-
kutustilanteeseen. (Papunet 2020.) Vuorovaikutus on molemminpuolinen ilmiö, jossa vuoro-
vaikutukseen osallistujat toimivat vuorotellen tai samaan aikaan viestin lähettäjinä ja vastaan-
ottajina. Vuorovaikutukseen sisältyy verbaalisia eli sanallisia ja non-verbaalisia eli sanattomia
viestejä. (Huuhtanen 2011, 12.) Sanatonta viestintää sanotaan tapahtuvan enemmän kuin sanal-
lista. Ihmiset kommunikoivat paljon ilmeiden, asentojen, kosketuksen, etäisyyden, katseen ja
eleiden avulla. Ihmisten eleet ja ilmeet kertovat usein tilanteesta enemmän kuin puhuttu viesti.
(Huuhtanen 2011, 12; Kauppila 2011, 33.)

Jokainen ihminen kommunikoi jollakin keinolla. Ympäristön tehtävänä on kyetä tulkitsemaan
erilaisia kommunikointialoitteita. Puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikointikeinoja käyte-
tään silloin, kun ihminen ei tule ymmärretyksi esimerkiksi epäselvän, riittämättömän puheen
vuoksi tai hän ei viesti puheen avulla. Kommunikoinnin muodot voidaan jakaa avusteiseen
kommunikointiin ja ei-avusteiseen kommunikointiin. Avusteista kommunikointia ovat vuoro-
vaikutuksen muodot, joissa kielellinen ilmaus on erillään käyttäjästä. Avusteiseen kommuni-
kointiin kuuluvat esimerkiksi esineet, kuva, symbolijärjestelmät, kirjaimet ja sanat. Ei-avustei-
sessa kommunikoinnissa tuotetaan itse kielelliset ilmaisut ja käytettävät merkit. Ei-avusteista
kommunikointia ovat esimerkiksi puhe, eleet, kehonviestit ja viittomat. (Huuhtanen 2011, 12,
15.)

Selkokielisessä vuorovaikutustilanteessa on päämääränä parantaa viestijöiden osallistumis-
mahdollisuuksia ja ymmärtämistä. Vuorovaikutustilanteessa, jossa käytetään selkokieltä, kie-
lallisesti vahvempi viestijä muuttaa omaa puhettaan keskustelukumppanin tarpeiden mu-

kaiseksi ja pyrkii ymmärtämään keskustelukumppanin puhetta ja viestintää. Kielellisesti vahvempi viestijä voi muuttaa esimerkiksi puheensa sanastoa, rakennetta ja sisältöä. Hän voi myös käyttää apuna puhetta tukevia kommunikointikeinoja. Puhetta tukevia kommunikointikeinoja ovat mm. piirtäminen, kuvat, viittomat, ilmeet sekä eleet. Edellä mainituilla kommunikointikeinoilla kielellisesti vahvempi viestijä pystyy vahvistamaan kielellisesti heikomman osallistumista vuorovaikutustilanteeseen. (Kartio 2009, 8.)

Selkokieli ja vuorovaikutus -projektin kautta koottiin yhteen ohjeita selkokielen puhumiseen. Selkokielen puhumisen ohjeita ovat puhu yhdestä asiasta kerrallaan, puhu mahdollisimman lyhyesti ja loogisesti, käytä keskustelussa ikätasolle asianmukaista kieltä, varmista ymmärrys, kun puhut ajasta, paikasta ja syy-seuraussuhteista sekä tarkista kysymyksillä ymmärtäminen ja pyydä mielipiteitä keskustelukumppanilta. Ohjeistuksessa kerrotaan, että vuorovaikutustilanteissa kannattaa käyttää tuttuja sanoja ja vaikeat ja abstraktit sanat olisi selitettävä. Jos tilanteessa käydään läpi vaikeaa asiaa, niin on suositeltavaa selvittää asian pääkohdat ensin itselleen. Tällöin asian selittäminen selkokielellä on helpompaa. Kielikuvien käyttöä on harkittava, sillä selkokielen käyttäjä voi tulkita sen konkreettisesti. Jos vuorovaikutuskumppani ei ymmärrä käytettyä sanaa, on sana hyvä toistaa tai käyttää kiertoilmausta. Puhuesssa selkokieltä on huomioitava myös muut tavat, joilla voidaan lisätä ymmärrettävyyttä. Näitä asioita ovat esimerkiksi sopivan rauhallinen puhetahti, ydinsanojen korostaminen painottamalla ja hidastuksella sekä taukojen pitämisellä asiakokonaisuuksien välillä. (Kartio 2009, 11–18, 20.)

Selkokieltä puhuttaessa on kiinnitettävä huomiota rakenteisiin, kuten lauseenvastikkeisiin ja partisiippiihin. Lauseenvastikkeet ovat rakenteita, jotka korvaavat lauseet ja partisiippirakenteissa verbeistä muodostetaan adjektiivi. Ohjeistuksessa kerrotaan, että lauseenvastikkeita ja partisiippirakenteita tulisi välttää selkokielisessä puheessa. Lisäksi myös passiivimuotoa olisi vältettävä, kun puhutaan selkokielellä. Passiivia käytettäessä tekijää ei kerrota, mutta selkopuheessa olisi oleellista kertoa tekijä, sillä tämä selkeyttäisi lausetta selkokielen käyttäjälle. (Kartio 2009, 21–22.)

Virtanen käsittelee kirjassaan myös selkokielen ohjeita, joiden avulla pystytään kehittämään vuorovaikutustilannetta paremmaksi. Säännöissä ilmeni samankaltaisuuksia, kun niitä vertasi Selkokieli ja vuorovaikutus -projektin ohjeisiin. Virtasen mukaan vuorovaikutustilanteessa tulisi myös käyttää puhekielen sanoja, jotka ovat tuttuja ja vieraat sekä käsitteelliset sanat. Ohjeiden mukaan kielellisesti vahvemman viestijän tulisi pyrkiä rauhoittamaan vuorovaikutustilanne, ymmärrettävä oman toimintansa vaikutus tilanteen etenemiseen ja pohdittava pystyvätkö

molemmat keskustelijat viemään tilannetta haluamaansa suuntaan. Kielellisesti vahvemman henkilön olisi hyvä kannustaa keskustelukumppania itsensä ilmaisuun ja hakea katsekontakti keskustelukumppaniin. (Virtanen 2012, 174–175.)

Tikoteekki on tehnyt muistisäännön, LOVIT. Muistisääntöön on tiivistetty vuorovaikutuksessa huomioitavia asioita, joiden avulla vuorovaikutuksesta voidaan tehdä sujuvampaa. Huomioitavat asiat ovat läsnäolo, odottaminen, vastaaminen, ilmaisun mukauttaminen ja tarkistaminen. Läsnäolo tapahtuu, kun keskityt vuorovaikutuskumppaniisi ja olet läsnä tilanteessa. Odottamisessa on tärkeää antaa aikaa toisen henkilön tehdä aloitteita ja kuunnella toista. Vastaaminen toteutuu vuorovaikutuksessa, kun vuorovaikutuskumppanin viesteihin vastataan. Joskus voi joutua muokkaamaan ilmaisua, esimerkiksi silloin, kun yhteistä kieltä ei löydy. Tällöin voidaan käyttää esimerkiksi toisen henkilön tuttuja ilmaisukeinoja, kuten vaikka eleitä, selkeää puhetta tai kuvia. Lopuksi on tärkeää tarkistaa, että olette molemmat ymmärtäneet toisianne. (Papunet 2020.)

5 DIGITAALISUUS

Nykypäivänä useat palvelut ovat joko kokonaan tai ainakin osittain tarjolla digitaalisina. Digitaaliset palvelut mahdollistavat palvelujen käytön esimerkiksi virka-ajan ulkopuolella. Saavutettava verkkopalvelu on loogista ja seuraa kaikkia ohjeistuksia. (Aluehallintovirasto 2020.) Verkkosivusto toimii kaikilla erilaisilla päätelaitteilla ja avustavilla teknologioilla, kuten esimerkiksi puheohjauksella tai ruudunlukuohjelmilla. Suomen lainsäädäntöön nämä asiat on tuonut Digipalvelulaki. (Aluehallintovirasto 2020.) Digipalvelulaki perustuu EU:n saavutettavuusdirektiiviin (Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019, §1).

Saavutettavuuslait taas perustuvat Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1 ohjeistukseen, eli verkkosisällön saavutettavuusohjeisiin 2.1. Kaikki järjestöt, joita nämä lait koskevat, on tehtävä niiden verkkosivuilla julkaistavista mediasisällöistä saavutettavia siirtymäajan jälkeen, eli 23.9.2020 ja mobiilisovelluksissa julkaistavien mediasisältöjen on oltava saavutettavia 23.6.2021 (Valtiovarainministeriö 2022b). Saavutettavuuskriteereitä on kolme, jotka ovat A, AA ja AAA, A:n ollessa matalinta tasoa. Tällöin laki siis vaatii, että verkkosivustoilla toteutuvat tasojen A ja AA kriteerit. Sivuston on läpäistävä kaikki A-tason kriteerit tai muuten saavutettavuusluokitus jää nolnaan. Sivusto saa saavutettavuudesta vähintään A-tason luokituksen, kun kaikki asetetut kriteerit läpäisevät A-tason, mutta ei esimerkiksi läpäise kaikkia AA-tason vaatimuksia. (Papunet 2022c.)

Videojulkaisuilla on helppo kiinnittää laaja-alaisen yleisön huomio ja hyvin suunnitelluilla ja tehdyillä videoilla on helpompi kertoa myös laaja-alaisempaa sisältöä. Monet internetin käyttäjät epätodennäköisemmin ohittavat videon ilman, että sisäistävät mitään videossa ilmi tullutta informaatiota, kun taas teksti on helpompi ohittaa. (Spina 2021.)

5.1 Ruudunlukuohjelmat ja alt-teksti

Ruudunlukuohjelmat lukevat näkövammaisille tietokoneen tai muun älylaitteen näytöllä olevan sisällön. Se auttaa myös käyttäjää navigoimaan sovellusten tai verkkosivujen sisällä. Ruudunlukuohjelma kertoo käyttäjälle sisällön puheena tai pistekirjoituksena. (Lamminen 2020.) Sisällön olisi myös oltava sellaista, että käyttäjä voi ohjata toimintojaan pelkällä näppäimistöllä. Ruudunlukuohjelmat osaavat kertoa käyttäjälle sivustojen otsikot ja valittuna olevan kohteen merkityksen ja usein ruudunlukuohjelmien käyttäjät usein selaavat vain otsikot nopeasti löytääkseen etsimänsä sisällön. Tästä syystä otsikot kannattaa miettiä tarkkaan, jotta ne olisivat

tarpeeksi kuvailevia ja kiinnostavia, jotta ruudunlukuohjelman käyttäjä kiinnostuu ne avaamaan. (Papunet 2022b.)

Ruudunlukijaan voi tutustua helposti esimerkiksi laitteilla, joissa on käytössä käyttöjärjestelmä Windows 10 tai 11. Tiettyjen komentojen avulla voit siirtyä Windowsissa, verkossa ja sovelluksissa. Selaaminen ja siirtyminen on mahdollista otsikoiden ja linkkien välityksellä. Voit lukea tekstiä eri tavoilla kuten sivuttain, riveittäin, lauseittain tai sanoittain. Voit selvittää tekstin ominaisuuksia, kuten fontin ja tekstin värin. Myös esimerkiksi taulukoiden selaaminen on tehokasta. (Microsoft 2022b.) Windows 10:ssä ja 11:sta on myös siirtymis- ja lukutila, jonka avulla voi liikkua Windows 10/11 käyttämällä tietokoneesi näppäimistöstä ylä- ja alanuolia tai pistekirjoitusnäyttöä. (Microsoft 2022b.)

Ruudunlukuohjelmien kannalta on erityisen tärkeää, että verkkojulkaisut ovat saavutettavia. Saavutettavuus tarkoittaa tässä tapauksessa esimerkiksi alt-tekstien lisäämistä kuviin tai verkkosivujen selkeyttä. Alt-teksti on hyödyllinen muillekin, kuin vain näkövammaisille henkilöille. Kuvan lataamisessa voi olla ongelmia tai käyttäjä ei ole halunnut ladata kuvaa lainkaan. Ruudunlukuohjelma on kuitenkin ainoa, jolla alt-tekstin voi kuulla. (Saavutettavasti 2021.)

Alt-teksti, eli vaihtoehtoinen teksti olisi hyvä lisätä kaikkiin mediassa julkaistuihin kuviin, jos kuvan sisältö ei muuten tule esille verkkosivun tekstissä. Vaihtoehtoinen teksti kertoo ruudunlukuohjelman avulla käyttäjälle, mitä kyseisessä kuvassa on. On tärkeää erottaa vaihtoehtoisen tekstin ja kuvatekstin ero. Kuvateksti on näkyvillä kaikille ja se on usein lähellä kuvaa, yleensä kuvan alapuolella tai sivulla. Ruudunlukuohjelma lukee myös kuvatekstin, joten olisi hyvä välttää toistoa vaihtoehtoisen tekstin ja kuvatekstin välillä. Saavutettavuusvaatimusten mukaan verkkosivuilla olevilla kuvilla on oltava vaihtoehtoinen teksti. Vaihtoehtoisen tekstin voi jättää tyhjäksi, jos kyseessä oleva kuva ei tuo lainkaan lisäinformaatiota tai on muuten merkityksetön tekstin sisällön kannalta, kuten esimerkiksi koristekuva. Alt-tekstissä voi kuitenkin kertoa, jos kuva on vain koristekuva. (Saavutettavasti 2021.)

Monella sosiaalisen median alustalla pystyy lisäämään alt-tekstin kuviin. Ainakin Facebookilla, Instagramilla ja Twitterillä on olemassa toiminto, jolla voi lisätä vaihtoehtoisen tekstin kuviin. Alt-teksti lisätään ennen kuvien julkaisemista. Ensin pitää lisätä kuvat julkaisuun, jonka jälkeen asetuksista voi lisätä alt-tekstin. Esimerkiksi Facebook tarjoaa automaattisen vaihtoehtoisen tekstin. Automaattisesti luotu alt-teksti ei kuitenkaan yleensä ole laadultaan hyvä tai saavutet-

tava, jolloin kannattaa kirjoittaa alt-teksti itse. Jos julkaisussa on useampi kuva, jokaiseen kuvaan tulisi lisätä oma vaihtoehtoinen teksti. Kaikki ruudunlukuohjelmat eivät tunnista alt-tekstejä julkaisuissa. Silloin voi kirjoittaa vaihtoehtoisen tekstin julkaisun kuvatekstiin. Ensin kirjoitetaan haluttu kuvateksti ja julkaisun loppuun voi laittaa vaihtoehtoisen tekstin. Julkaisun loppuun kirjoitetaan ensin, että kyseessä on vaihtoehtoinen teksti, jonka jälkeen tulee kuvaa kuvaileva alt-teksti. (Heinrich 2021.)

Vaihtoehtoisen tekstin on oltava selkeä ja ytimekäs kuvaus ja sen lisäämiseen on omat ohjeensa, joiden avulla ruudunlukuohjelmat kykenevät sen lukemaan käyttäjälleen. Vaihtoehtoista tekstiä ei pidä aloittaa sanoilla ”kuva” tai ”kuvassa”, koska ohjelma kertoo sen kuulijalle ja näin vältetään turhaa toistoa. Ohjelma kertoo kuulijalle myös, jos kyseessä on kuva, joka toimii linkkinä. Lauseet ja koko teksti olisi hyvä päättää pisteeseen, koska se tauottaa ruudunlukijan ääntä ja näin selkeyttää ymmärtämistä. Tekstissä tulisi käyttää tuttuja sanoja ja välttää kuvan tulkitusta, tulisi myös kirjoittaa kuvassa oleva teksti, jos sitä ei ole sivulla aiemmin mainittu. Alt-teksti on neutraali ja kuvaava teksti käytetystä kuvasta. (Röksä 2020a.)

5.2 Tekstitys

Videoiden saavutettavuuteen vaikuttaa oleellisesti sen äänisisällön tekstitys. Tekstityksellä tehdään mediasisällöstä kaikille tasavertaisesti saavutettava. Siitä hyötyvät yleensä henkilöt, jotka ovat kuuroja tai joilla on jonkin asteinen kuulonalenema. Myös kieltä opetteleville henkilöille tekstitykset tarjoavat tukea äänen lisäksi. (Aluehallintavirasto 2022.) On tilanteita, joissa videon ääniä ei voi kuunnella, esimerkiksi jos on meluisassa ympäristössä. Näissä tilanteissa tekstitys lisää saavutettavuutta huomattavasti. Monelle henkilölle on myös helpompi sisäistää tietoa, jos tieto tarjotaan sekä visuaalisesti että äänen kautta. (Heinrich 2021.)

WCAG Onnistumiskriteeri 1.2.2 Tekstitys tarkoittaa sitä, että mediassa olevalle tallennetulle audiosisällölle täytyy olla tarjolla tekstitys. Tekstitys on kriteerinä tasoa A, joten laki vaatii sen toteutumista. Poikkeuksena on, jos videon tekstivastine löytyy jo sivustolta ja se on ilmaistu selkeästi. (Verkkosisällön saavutettavuusohjeet 2018.) Kaikki julkaisut, jotka jäävät palveluntarjoajan verkkosivulle, on tekstitettävä. Tällöin myöskään videon pituudella ei ole merkitystä, vaan kaikelle videosisällölle on oltava tekstitys. Suorien lähetysten tekstitys on tasoa AA, joten niitä ei lain mukaan tarvitse tekstittää, mutta jos lähetys jää tallenteeksi verkkosivulle, on se tekstitettävä 14 päivän kuluessa (Aluehallintavirasto 2022).

Jos videoiden tekstittäminen ei ole mahdollista juuri kyseisellä hetkellä, voi organisaatio miettiä, mikä sisältö on oleellista tekstittää asiakkaiden näkökulmasta. Poikkeuksena on kuitenkin se, että organisaatio voi vedota kohtuuttomaan rasitteeseen, jos sisällön tekstittäminen sillä hetkellä on mahdotonta esimerkiksi puuttuvien resurssien nojalla. Rasitteeseen voi vedota kuitenkin vain tilapäisesti, esimerkiksi muutamien kuukausien ajan ja kohtuuttoman rasitteen perusteet tulee näkyä saavutettavuusselosteessa. (Aluehallintavirasto 2022.)

Tekstityksessä täytyy tulla esille videossa kuuluvat äänet pelkän puheen lisäksi, esimerkiksi auton tööttäys tai taputus. Usein pelkkä puheen tekstitys ei ole tarpeeksi kattava. Jos videolla esiintyy useampi puhuja, täytyy tekstityksestä ilmetä puheenvuoron vaihtuminen, jos se ei ole ilmiselvää videon perusteella. Tekstityksessä ei tarvitse tulla esille jokaista pientä yksityiskohtaa, vaan tekstityksen helppolukuisuuden kannalta tekstiä on hyvä tiivistää. Tekstityksen täytyisi mahtua kahdelle riville, joten tekstittäjän täytyy osata poimia videolta oleellisimmat asiat ja esimerkiksi täytesanat ja toistot voi jättää pois. (Saavutettavasti 2022b).

Yhä useammat ihmiset tekstittävät julkaisemiaan mediasisältöjä. Tämä korostaa tekstitysten oikeakielisyyttä ja ymmärrettävyyttä. Koska tekstityksiä julkaistaan paljon, ne vaikuttavat tapoihin, joilla tekstityksiä tehdään ja millaisia valintoja tekstittäessä tehdään. Laatuvaatimukset voisivat vaikuttaa tekstityksien tekoon positiivisesti. (Naumanen 2022.) Saavutettava tekstitys tehdään videon alkuperäiskielellä. Direktiivi ei saavutettavuuden näkökulmasta edellytä käännöstyötä. (Röksä 2020b.) Tekstityksen ei tarvitse olla sanasta sanaan kopioitu äänisisällöstä, tiivistäminen on sallittua ja esimerkiksi turhien täytesanojen poistaminen selkeyttää tekstitystä huomattavasti. Värikontrastien huomioiminen tekstityksissä on olennainen osa niiden saavutettavuutta. Suuri värikontrasti tekstin ja taustan välillä, sekä tarpeeksi suuri fonttikoko helpottavat tekstin ymmärrettävyyttä ja selkeyttä. Tämä on välttämätöntä etenkin silloin, kun esimerkiksi PowerPoint-esityksiä esitetään huonoilla laitteilla tai kirkkaasti valaistuissa tiloissa. (Elo 2020.)

5.3 Viittomamateriaali

Viittomakieli ei ole kansainvälinen kieli. Jokaisella maalla on oma viittomakielensä ja Suomessa käytetään suomalaista viittomakieltä ja suomenruotsalaista viittomakieltä. Äidinkieleenään suomalaista viittomakieltä käyttäviä on n. 5500, ja heistä kuuroja on n. 3000 (Kuurojen liitto 2022a). Viittomakielinen on nimi yksittäiselle henkilölle, joka identifioi itsensä osaksi viittomakielistä yhteisöä. Viittomakieliset henkilöt muodostavat kieli- ja kulttuuriryhmän. (Kuurojen liitto 2022b.)

Viittomamateriaali saavutettavuuden näkökulmasta tarkoittaa sitä, että suomalaiselle äänisisällölle tehdään viittomavastine suomalaisella viittomakielellä. Viittomakieli on viimevuosina tullut yhä näkyvämmäksi myös televisiolähetyksissä. Etenkin viittomakielinen tulkkaus nousi pandemian takia järjestettyjen tiedotustilaisuuksien kautta esille. (Diak dialogi 2022.) Kansaa koskeva kriisitilanne, suuronnettomuus tai terrori-isku tulisi valtioneuvoston viestintäsuosituksen mukaan tulkata vähintään suomalaisella viittomakielellä. Suomenruotsalaisella viittomakielellä tulisi julkaista tiivistelmä, kun tilaisuus loppuu. (Valtioneuvoston kanslia 2020.)

WCAG Onnistumiskriteeri 1.2.6 Viittomakieli, tallennettu media, on tasoa AAA, kun esimerkiksi tekstitys on tasoa A. Laissa ei tällöin vaadita viittomakielistä tulkkausta mediasisällöille. Suomessa jo useat organisaatiot tarjoavat verkkosivuillaan tai julkaistuissa videoissa viittomakielisen tulkkeen, vaikka laki ei sitä velvoitakaan. (Savonsalmi 2020.) Viittomakielinen tulkkaus tekee materiaalista saavutettavamman, mutta joskus pelkästä tekstityksestä on hyötyä myös kuuroille henkilöille, vaikkakin maailmalla iso osa kuuroista on lukutaidottomia. (World Federation of the Deaf 2019).

Evantia Oy:n puheenjohtaja Mervi Savonsalmi kertoo tekstissään, Verkkosivut kuuluu kaikille, kuinka he ovat Evantiolla tehneet verkkosivunsa saavutettaviksi myös viittomakielisen tulkkauksen osalta. Teksti heidän sivuillaan on jo selkokielistä, joten sen pohjalta viittomakielinen tulkkaus oli helppo toteuttaa. Savonsalmi korostaa sitä, että kun verkkosivulle luodaan viitottua materiaalia, on huomioitava se, että viittojan tulee olla koulutettu kääntäjä. Yhteistyötä on myös hyvä tehdä muiden ammattilaisten kanssa, esimerkiksi kuvaus- ja editointivaiheissa. Tulkki-ruudulle ei välttämättä tarvitse varata omaa tilaa videossa tai sivustolla, vaan se voi olla ponnahdusikkunan takana. Jos videoon kuitenkin lisää tulkkiruudun, olisi sen hyvä olla oikeassa alakulmassa. (Savonsalmi 2020.)

Sanna-Mari Leivo ja Sanni Tolvanen kertovat omassa opinnäytetyössään Tubessa, Uuden median kääntäminen – Vlogit käännettynä suomalaiselle viittomakielelle (2016), kuinka videoiden kääntäminen käytännössä tapahtuu. Leivo ja Tolvanen kokivat haasteeksi löytää sopivia videoita, joissa esimerkiksi tulkkiruutu ei peittäisi videolta mitään oleellista ja tärkeää. (Leivo & Tolvanen 2016). Käännöstyöhön kuuluu myös kuullun litterointi, eli puheen ja äänien muuttaminen kirjalliseksi (Tietoarkisto 2022). Litterointi auttaa viittomakielen kääntämisen sujuvuuteen ja hahmottamaan videon ongelma- ja kehittämiskohtia. Tästä syystä verkkojulkaisut kannattaa suunnitella alusta asti siten, että tulkkiruutu sopii kuvaan, jos tulkkiruudun haluaisi sijoittaa videoon suoraan. Verkkojulkaisuiden viittomakielelle kääntämisessä on hyvä huomioida

myös se, että käännoistyöhön kuuluu aina jonkin verran aikaa, joten julkaisemattomat videot kannattaakin antaa etukäteen jo tulkeille, jotta viittomakielinen käännoös on saatavilla kuuroille henkilöille samaan aikaan, kuin alkuperäinen videokin (Leivo & Tolvanen 2016).

5.4 Digisyrjäytyminen

Palveluiden digitalisoituminen helpottaa monien elämää, mutta verkkopalveluiden lisääminen korostaa myös sitä, että kaikilla ei ole mahdollisuutta tai taitoa käyttää kyseisiä palveluita. Ongelmaksi on kuitenkin huomattu se, että joskus yleisesti saatavilla olevia palveluja on mahdollista saada ainoastaan verkossa, kun perinteisiä palvelupisteitä lakkautetaan. Kaikilla ei ole pääsyä internetiin eivätkä kaikki osaa tai kykene käyttämään verkkoon siirtyneitä palveluita. Tällöin puhutaan digisyrjäytymisestä. Digipalveluiden käyttöä voi estää muun muassa se, että henkilöllä on heikot tekniset taidot, huono taloudellinen tilanne, vakava vamma tai laitteiden käyttöä estävä toimintarajoite, tai asioimiseen sopiva tekninen laite puuttuu kokonaan. Myös korkea ikä ja kokemattomuus tekniikan käytössä vaikuttaa henkilön digisyrjäytymiseen. (Papunet 2022a.)

Digitalisaation myötä on tärkeää vahvistaa kaikkien henkilöiden digitaitoja, mahdollistaa itsenäinen toiminta digitaalisissa asiointipalveluissa ja yhdenvertainen osallistuminen yhteiskuntaan. Digituki pyrkii edistämään kaikkien tasavertaisia mahdollisuuksia käyttää digitaalisia palveluita. (Valtiovarainministeriö 2022a.) Digituen toimintamalli perustuu entisen kunta- ja uudistusministeri Anu Vehviläisen asettamaan AUTA-hankkeeseen (2017), joka tukee eri asiakasryhmiä tietoteknisten laitteiden ja sähköisten palveluiden käytössä. Hankkeen mukaan digipalvelujen käytössä on neljä tasoa. Ensimmäinen ja toinen taso kuvaa ihmisiä, jotka pystyvät käyttämään erilaisia digipalveluita. Kolmas ja neljäs taso kuvaa niitä ihmisiä, jotka eivät pysty käyttämään palveluja, eli kyvyt ja ominaisuudet estävät käytön, tai eivät käytä palveluja, koska eivät osaa ja tarvitsevat siihen tukea. AUTA-hankkeen tavoitteina oli uusien ja vanhojen toimintamallien kehittyminen, vastaaminen asiakkaiden palvelutarpeeseen, sopiminen useille eri kohderyhmille avuntarpeen laajuudesta riippumatta, paikallisesti myös pienten ongelmien ratkominen ja soveltaminen laajasti koko maahan. (Valtiovarainministeriö 2017.)

Digitukea tarjoavat monet toimijat kuten, kirjastot, järjestöt, opistot, erilaiset hankkeet, yhteisöt, kunnat ja yritykset. Digituen tuottajien tukena toimii Digi- ja väestötietovirasto. Sen rooliin sisältyy mm. digituen tuottajien koulutukset ja kouluttaminen ja hyviksi todettujen käytäntöjen kokoaminen. Tavoitteena on näin kehittää yhtenäisyyttä ja laatua digituessa, jota on saatavilla

ympäri Suomea. Saavutettavien julkaisujen ja verkkosivujen teko edesauttaa sitä, että kaikki pystyvät hyödyntämään palveluita tasavertaisesti. (Valtiovarainministeriö 2022a.)

6 SOSIAALINEN MEDIA

On olemassa verkkosivuja ja sovelluksia, joiden idea on mahdollistaa ihmisten vuorovaikutus ja verkostoituminen. Näistä verkkosivuista ja sovelluksista käytetään termiä sosiaalinen media. Sosiaalisen median alustoilla voi julkaista sisältöä, osallistua erilaisiin yhteisöihin ja olla vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin. (Lutkevich 2021.) Tutkimuskysymyksemme sisältävät selko kielen, selkokuvien ja kielellisen saavutettavuuden huomioimisen verkkojulkaisuissa. Tämän takia on oleellista käsitellä niitä alustoja, joihin verkkojulkaisuja tehdään.

Meta on yhtiö, joka omistaa monta sosiaalisen median alustaa. Metan alustoja ovat Facebook, Messenger, Instagram ja WhatsApp. Meta on tehnyt alustoihinsa toimintoja, joilla voidaan parantaa saavutettavuutta. Esimerkki tästä on mahdollisuus lisätä Alt-tekstit kuviin. Metan alustojen tavoite on luoda yhteisöjä ja mahdollistaa vuorovaikutus. Yhtiön periaatteissa on mainittu kuulluksi tulemisen ja itseilmaisun mahdollistaminen. (Meta 2022.) Sosiaaliset suhteet ja yhteenkuuluvuuden tunne ovat tärkeitä hyvinvoinnin kannalta. Kun voi olla vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin ja saada äänensä kuuluviin, se vahvistaa yksilön mielenterveyttä (Dahlgren & Dahlman 2021, 6.)

Facebookissa keskiössä on tiedon jakaminen ja yhteydenpito (Lutkevich 2021). Instagramissa pääpaino puolestaan on kuvissa ja videoissa. Instagramin tavoite on tuoda ihmisiä ajankohtaisten aiheiden äärelle ja sitä kautta luoda keskusteluja sekä erilaisia yhteisöjä. Alustalla voi kommunikoida tekstin, kuvan tai videon kautta. (Instagram 2022.) Kuvien ja videoiden lisääminen julkaisuihin herättää mielenkiintoa ihmisissä ja jos valitsee hyvät kuvat, myös saavutettavuus paranee visuaalisen materiaalin avulla. (Lutkevich 2021.) Ihmiset katsovat usein videoita joltain älylaitteelta samalla, kun he ovat tekemässä jotain muuta. Tämän takia lyhyiden ja informatiivisten videoiden kautta saadaan parhaiten ihmiset sisäistämään tietoa, jota halutaan kertoa. (Kauppinen & Marjoniemi 2015, 23.) Jos tieto on sosiaalisessa mediassa vain tekstimuodossa, se voi aiheuttaa väärinkäsityksiä. Tämä johtuu osittain siitä, että kasvokkain tapahtuvassa vuorovaikutuksessa esimerkiksi ilmeet, kehonkieli ja äänenpaino tukevat viestin ymmärtämistä. Kirjoitetussa viestissä nämä osa-alueet jäävät puuttumaan. On siis helpompaa ymmärtää tietoa, jos siinä yhdistyy eri elementtejä kuten tekstiä, kuvia, videoita ja ääntä. (Dahlgren & Dahlman 2021, 30–33.)

Kuvien ja videoiden kautta Instagramissa voi mainostaa yritystä, palveluja tai tuotteita. Instagramia voi käyttää myös tiedottamisen välineenä. (Instagram 2022.) Vaikka sosiaalisen median alustoja voi käyttää tiedottamiseen, mahdollistaa sosiaalinen media myös vuorovaikutuksen, kun muut käyttäjät voivat reagoida, kommentoida ja jakaa julkaisuja (Kauppinen & Marjoniemi 2015, 25). Yritykset ja esimerkiksi viranomaiset voivat luoda yhteyden ihmisiin sosiaalisen median avulla. Julkaisemalla sosiaaliseen mediaan sisältöä voi tavoittaa suuren yleisön. Julkaisuissa pätee sama periaate, kun videoissa eli lyhyet ja ytimekkäät julkaisut tavoittavat parhaiten ihmisiä. (Lutkevich 2021.) Jotta tavoitettaisiin mahdollisimman suuri yleisö, tulee julkaisujen, kuvien ja videoiden olla saavutettavia myös sosiaalisen median alustoilla. Sosiaalisen median julkaisuja koskevat samat saavutettavuusvaatimukset, kuin organisaatioiden omia verkkosivuja. Saavutettavuuden tulee tulla esille parhaalla mahdollisella tavalla, mitä kyseinen sosiaalisen median kanava pystyy tarjoamaan. (Saavutettavasti 2022a.) Saavutettavuutta pystyy edistämään esimerkiksi lisäämällä videoihin tekstityksen, lisäämällä kuvaan tekstivastineen eli lyhyen tekstin kertomaan kuvan sisällöstä tai miettimällä, miten ja missä käyttää aihetunnisteita (Papunet 2021b).

6.1 Pelastuslaitokset sosiaalisessa mediassa

Monet pelastuslaitokset käyttävät aktiivisesti sosiaalista mediaa. Etelä-Karjalan, Etelä-Savon, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon pelastuslaitokset käyttävät kaikki Facebookia. Etelä-Savon pelastuslaitos käyttää Facebookin lisäksi myös Instagramia. Etelä-Karjalan pelastuslaitoksella on käytössä Facebook, Instagram ja Twitter. Pohjois-Karjalan pelastuslaitoksella on Facebookin lisäksi oma YouTube-kanava. (Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto 2022b.) Palomiesensihoidtaja Tatu Timoskainen on vastuussa Pohjois-Karjalan pelastuslaitoksen YouTube-kanavan julkaisuista. YouTube-kanavan nimi on Susirajan pelastuslaitos. Tilin tarkoituksena on markkinoida pelastuslaitosta. (Puranen 2019.) Tilille on julkaistu erilaisia videoita, jotka liittyvät pelastuslaitoksiin ja pelastajien työhön. Videoilla esitellään mm. pelastuslaitosten tiloja, vesistökalustoa ja sammutusauton kalustoa. On myös videoita, joissa näytetään esimerkiksi, mitä pelastajat tekevät työpäivän aikana. (Susirajan pelastuslaitos 2022.)

Instagramiin pelastuslaitokset julkaisevat kuvia ja videoita. Kuvien ja videoiden rinnalla on yleensä jokin kuvateksti. Instagram-tilillä pelastuslaitos voi kuvan ja tekstin avulla esitellä työntekijöitä sekä työntekijöiden työnkuvaa tai työtehtäviä. Julkaisujen kuvatekstissä on monesti ohjeita tai muistutuksia. Ohjeita on kirjoitettu mm. jäällä liikkumiseen ja hukkumisen ehkäisyyn. Ohjeet voivat olla kirjoitettu muistilistan muodossa. Muistilistalla voi olla esimerkiksi vinkkejä, miten varautua mahdollisiin sähkökatkoihin. Pelastuslaitoksen Instagram-julkaisuissa on myös kuvia pelastajien työtehtävistä, harjoituksista ja tempauksista. (Etelä-Savon pelastuslaitos 2022a.) Facebookissa tehdään paljon samankaltaisia julkaisuja kuin Instagramissa. Pelastuslaitokset julkaisevat muistilistoja ja toimintaohjeita myös Facebookissa. Usein varsinainen tieto tai ohjeistus tulee ilmi kuvatekstistä. Tällöin kuvat ovat enemmän tekstin tukena tai herättämässä lukijan mielenkiintoa. Julkaisun pääpaino voi myös olla kuvissa. Esimerkiksi Pelastuslaitoksen mainostaessa ”päivä paloasemalla” -tapahtumaa, kuvaan oli lisätty tietoa tapahtumasta, jolloin kuva oli oleellinen osa julkaisun ymmärtämiseen. Facebookissa pelastuslaitokset voivat myös jakaa muiden käyttäjien julkaisuja. Pelastuslaitokset ovat jakaneet esimerkiksi Pelastusopiston ja Väyläviraston julkaisuja, sen sijaan että he kirjoittaisivat kokonaan oman julkaisun samasta aiheesta. (Pohjois-Savon pelastuslaitos 2022.)

Twitter on sosiaalisen median alusta, jota esimerkiksi Etelä-Karjalan pelastuslaitos käyttää. Facebookin tavoin myös Twitterissä voi jakaa muiden käyttäjien julkaisuja. Yleisesti ottaen voidaan julkaista hyvin samanlaista materiaalia riippumatta sosiaalisen median alustasta. Sosiaalisen median alustoilla pelastuslaitokset tekevät julkaisuja ajankohtaisista ja tulevista tapahtumista, mutta myös esittelevät menneitä tapahtumia. Ensin voidaan tiedottaa jonkun tapahtuman ajankohdasta ja tapahtuman jälkeen julkaista kuvia, siitä millainen tapahtuma oli. Sosiaalisessa mediassa voi myös mainostaa avoimia työpaikkoja. Julkaisussa kirjoitetaan lyhyesti avoimesta työpaikasta ja lisätään linkki tai yhteystiedot, mistä työhön voi hakea. Pelastuslaitokset voivat myös tiedottaa onnettomuuksista tai muista turvallisuuteen liittyvistä tilanteista. Sosiaaliseen mediaan voidaan kirjoittaa esimerkiksi liikenneonnettomuuksista, tulipaloista, sammutustöistä tai raivaustöistä. Nämä ovat seikkoja, jotka saattavat vaikuttaa lukijoiden liikkumiseen tai toimintaan. Siksi niistä on hyvä kirjoittaa sosiaaliseen mediaan, sillä tieto tavoittaa paljon ihmisiä sosiaalisen median kautta. (Etelä-Karjalan pelastuslaitos 2022.)

6.2 Aihetunnisteet ja symbolit

Sosiaalisen median julkaisuissa käytetään usein hashtageja. Hashtagit tunnetaan myös nimellä aihetunniste. Aihetunnisteiden avulla voidaan löytää samaan aihealueeseen liittyviä julkaisuja. Niiden avulla voidaan myös lisätä julkaisujen näkyvyyttä. Sosiaalisessa mediassa voidaan hakea tiettyä aihetunnistetta ja siten löytää muita samaa aiheetta käsitteleviä julkaisuja. (Valtari 2017.) Saavutettavuuden kannalta kannattaa miettiä, mitä ja miten aihetunnisteita käytetään. Ensinnäkin aihetunnisteet tulisi sijoittaa julkaisun loppuun. Julkaisun ymmärrettävyyttä hankaloittaa se, jos lauseen keskelle laittaa jonkun sanan aihetunnisteeksi. (Heinrich 2021.) Ei ole myöskään hyödyllistä laittaa liikaa aihetunnisteita. Julkaisusta kannattaa valita tärkeimmät avainsanat ja lisätä ne julkaisun loppuun aihetunnisteiksi. (Valtari 2017.) Jos aihetunnisteessa on monta sanaa, niin joka sanan ensimmäinen kirjain tulisi kirjoittaa isolla kirjaimella. Tämä auttaa lukijaa hahmottamaan, mitä aihetunniste tarkoittaa. Jos kirjoittaa sanojen ensimmäisen kirjaimen isolla myös ruudunlukuohjelmat reagoivat siihen, että kyseessä on monta sanaa ja osaa lukea aihetunnisteet oikein. (Heinrich 2021.) Vaikka aihetunnisteessa saattaa olla useampi sana, niin kannattaa välttää kokonaisten lauseiden kirjoittamista aihetunnisteisiin (Valtari 2017).

Aihetunnisteiden lisäksi sosiaalisessa mediassa käytetään paljon symboleja, hymiöitä ja emojiä. Emoji onkin kuvasymboli, jota käytetään, kun viestitään verkossa. Emojia käytetään monesti korvaamaan sanoja tai kuvailemaan tiettyä tunnetilaa tai asiaa. (Sanastokeskus 2018.) Näitä kuvasymboleista kutsutaan myös usein hymiöiksi. Hymiöitä pidetään yleisinä symboleina ja niitä on mahdollista käyttää useissa kommunikointia tukevissa menetelmissä, joten hymiöiden voidaan ajatella olevan tuttuja monille selkolukijoille. On kuitenkin haastavaa tarkastella, kuinka yleinen symboli on ja siksi tulisi tarkastella esimerkiksi, onko symboli helposti tulkittavissa ja millainen symbolin yhteys on tarkoitteeseen. (Leskelä 2019, 201.) Kuvasymboleita on valtava määrä ja niillä kaikilla on oma määritely kuvaus. Monet symbolit ovat yhteydessä uskontoon, kulttuuriin ja kieleen, joten symboleita käytettäessä tulisi tarkastella, kuinka symbolit näyttäytyvät esimerkiksi uskontoon kuulumattomalle. Esimerkiksi punainen puolikuu symboloi sairaalaa islamilaisissa maissa, kun taas punainen risti symboloi sairaalaa maissa, jossa on paljon kristittyjä. (Leskelä 2019, 202.)

Symbolien kuvaukset tulevat ilmi varsinkin silloin kun käytössä on ruudunlukuohjelma. Ruudunlukuohjelma lukee ääneen tekstin lisäksi myös symbolien kuvaukset. Tämän takia on suositeltavaa, että symbolit sijoitetaan tekstin loppuun. Tällöin ruudunlukuohjelma osaa tauottaa

tekstiä paremmin. Sosiaalisessa mediassa käytetään usein symboleita luettelomerkkinä. Symboloiden käyttöä luettelomerkkinä kannattaa kuitenkin harkita tarkkaan. Jos symboli ei ole kontekstiin sopiva, symbolin käyttö voi heikentää julkaisun ymmärrettävyyttä ja aiheuttaa väärinkäsityksiä. Varsinkin ruudunlukuohjelmaa käyttäessä julkaisun sisältö voi jäädä epäselväksi, jos siellä on symboleita, jotka eivät liity julkaisun aiheeseen. (Heinrich 2021.)

7 KOULUTUSTUOKIOT JA VISUAALISET ESITYKSET

Kun on pitämässä esitelmää, ohjausta tai koulutustuokioita, niin kannattaa käyttää jotain materiaalia opetuksen tukena, esimerkiksi diaesitystä (Peltola 2019, 10–18). On olemassa monta eri ohjelmaa, jolla voi luoda visuaalisia esityksiä (Arnett 2022). Kun alkaa valmistelevaan esityspohjaa, täytyy miettiä esitelmän tarkoitusta ja tavoitteita. Mitä tällä esitelmällä halutaan saavuttaa ja miten se palvelee yleisöä? Esityspohjan kautta voidaan sekä herättää katsojan mielenkiinto että tarjota uutta tietoa ja taitoa. (Peltola 2019, 10–18.)

Suunniteltaessa opetuksellista koulutustuokiota, olisi tärkeää selvittää osallistujien taustatiedot, kommunikointikeinot, kokemukset sekä osaaminen. Lisäksi koulutustuokion pitämistä helpottaa, kun tietää ryhmän koon, käytössä olevat välineistöt ja resurssit sekä koulutustuokion laajuuden (Loukkola & Syvälä 2021.) Suunnitteluvaiheessa olisi hyvä tietää, missä ohjaus järjestetään, tapahtuuko ohjaus kasvokkain samassa tilassa vai etänä teknologian välityksellä. Kun tämä asia on tiedossa, niin koulutustuokiossa osaa paremmin ottaa huomioon erilaisia asioita. (Lyytinen 2021.) Koulutustuokioissa on syytä käyttää osallistavia menetelmiä. Osallistavat menetelmät ovat tapoja, joilla luodaan oppijalle aktiivinen rooli oppimistilanteessa. Tämä voi sisältää esimerkiksi keskustelua, vertaistukea ja vertaisarviointia, jos koulutus tapahtuu reaaliaikaisesti. (Anttonen, Pitkänen & Timonen 2021.) Jos koulutustuokio toteutetaan videomuodossa, kuten tässä opinnäytetyössä, täytyy käyttää muita osallistavia menetelmiä. Tällöin voidaan oppijaa aktivoida esimerkiksi valintojen tekemisellä. Koulutustuokioon voidaan sisällyttää tehtäviä, joissa oppija itse joutuu miettimään käsiteltäviä aiheita ja tekemään valintoja. (Anttonen ym. 2021.) Opinnäytetyömme opetusmateriaalit tuotettiin videoina eli ohjaus tapahtui teknologian välityksellä. Videotuotoksiin ja opetusmateriaaliesityksiin syvennymme tarkemmin luvussa 9. Opinnäytetyön tuotosten kuvaus ja luvun 9. alaluvuissa.

PowerPoint on yksi Microsoft Office ohjelmistopakettiin kuuluva osa. PowerPoint -ohjelmassa luodaan dioja esimerkiksi esitystä varten. Dioihin voi lisätä mm. tekstiä ja kuvia. Lisäksi ohjelmaa voi käyttää puheen, kosketuksen ja käsin kirjoituksen kautta. (Microsoft 2022a.) Kun aletaan tekemään esityspohjaa, niin tulee huomioida saavutettavuus. Esityspohjassa kannattaa käyttää helposti luettavia fontteja. Tämän lisäksi tulee huomioida fontin koko ja värimaailma. Tekstin pitää olla tarpeeksi suurta, että sen pystyy helposti lukemaan. Värikontrasti tekstin ja taustan välillä pitää olla riittävä, jotta teksti erottuu taustasta. Eri värit voivat herättää tunteita

ja luoda tietynlaisen tunnelman, tämä on hyvä pitää mielessä, kun suunnittelee esityksen pohjaa. Esimerkiksi kylmänsävyiset värit kuten vihreä, sininen ja violetti koetaan usein rauhoittaviksi. Esityksen suunnitteluvaiheessa kannattaa jo miettiä fonttia ja värimaailmaa. On myös suositeltavaa pitää sama fontti ja väri koko esityksessä. Esityksestä tulee sekava, jos jokainen dia on täysin erinäköinen. (Arnett 2022.)

Tekstin lisäksi esityspohjassa täytyy huomioida ulkoasu. Yhdessä diassa ei saa olla liikaa tekstiä. Sisältö tulisi kirjoittaa lyhyesti, mutta selkeästi. (DO-IT Center 2022.) Jos yhdessä diassa on liikaa tekstiä, niin katsojan keskittyminen saattaa siirtyä pois esitelmän pitäjältä. Katsoja voi alkaa lukemaan sitä, mitä kaikkea diassa lukee (Peltola 2019, 10–18.) Olisi myös huomioitava riittävä riviväli ja pyrkiä tekemään kokonaisuudesta tarpeeksi väljä, jotta tekstiä on helppo lukea (Arnett 2022).

Esitelmän suunnitteluvaiheessa on tärkeä etsiä paljon tietoperustaa. Kun on paljon tietoa ja materiaalia, niin saa hyvän käsityksen käsiteltävästä aiheesta. Esityspohjaa tehdessä kuitenkin korostuu tiivistämisen ja rajaamisen taito. Täytyy olla vahva tietämys esiteltävästä aiheesta, mutta esityspohjaan tulisi laittaa vain tärkeimmät asiat. Varsinkin jos esityspohjaa tukee puhe tai muu ääniraita, niin diaan voi kirjoittaa pelkästään avainsanoja. (Peltola 2019, 10–18.) Tällöin pitää huomioida, että kaikki teksti, mikä lukee diassa pitää myös tulla esille puheessa. Näin myös henkilöt, jotka eivät näe dian sisältöä tietävät, mitä aihetta käsitellään. Esitelmän pitäjällä tulisi olla oma käsikirjoitus tai muistiinpanot, joiden avulla hän kertoo käsiteltävästä aiheesta. Visuaalisesta esityksestä ei ole tarkoitus lukea suoraan, vaan se toimii puheen tukena. (Arnett 2022.)

Esityspohjaan voi lisätä tekstin lisäksi visuaalisia elementtejä. Visuaalista materiaalia voi olla esimerkiksi kuvat tai taulukot. Esitykseen kannattaa valita selkeitä ja sisältöön liittyviä kuvia. Näin teksti, puhe ja visuaaliset elementit tukevat toisiaan. Myös kuvat tai muu visuaalinen materiaali tulee kertoa ääneen. (DO-IT Center 2022.) Kun valitsee esitykseen taustan pitää miettiä, mitä koko esityksessä käsitellään. Tämän lisäksi jokaisen dian tulisi olla tarkasti harkittu. Kuvien pitää liittyä kyseisessä diassa käsiteltävään aiheeseen, jotta kuva ja teksti tukevat toisiaan. Toisin sanoen kaikella materiaalilla tulee olla tarkoitus ja perustelu, miksi se on lisätty esitykseen. (Arnett 2022.)

Koulutuksissa tärkeä tavoite on tukea oppijoiden ammatillista osaamista. Kun tarjoaa ajankoh- taista ja hyödyllistä tietoa, voivat oppijat soveltaa tietoa heidän omaan toiminta- tai työympä- ristöihinsä. (Anttonen ym. 2021.) Koulutustuokioita suunniteltaessa kannattaa pitää mielessä

kohderyhmä ja tehdä sekä esityksen tietoperusta että visuaalinen ilme sellaiseksi, että se palvelee koulutukseen osallistujia. Koulutustuokioiden sisältöjen oppimista ja sisäistämistä tukee se, että tietoa on helposti löydettävissä oppijalle (Anttonen ym. 2021). Ajankohtaisen ja kiinnostavan tiedon löytämisen lisäksi tieto tulee olla saavutettavissa oppijalle. Opetettavan sisällön sisäistämistä tukee mm. visuaalinen esitys, koska sitä kautta oppija voi löytää tietoa aiheista. Esityksessä tulee olla lähteet ja lähdeviittaukset näkyvillä, jotta oppija voi halutessaan etsiä lisätietoa aiheesta.

Esityspohjan tulisi koostua kolmesta osiosta. Ensin tulee aloitus, jossa kerrotaan aihe ja esitellään lyhyesti esityksen sisältöjä. Tämän jälkeen tulee esimerkiksi tietoperustaa, esimerkkejä ja tehtäviä, jossa käsitellään aihetta tarkemmin. On tärkeää, että käsitellään yksi aihe kerrallaan. Eteneminen tulisi olla loogista ja aiheet hyvin otsikoituja, jotta katsojan on helppo seurata esitystä. Lopuksi tulee yhteenveto, jossa kerrataan esityksen pääpiirteet. Lähteet merkitään esityksen loppuun. Lopussa voi myös mainita tekijät ja mahdolliset yhteistyötahot. (Peltola 2019, 10–18.)

8 KEHITTÄMISTYÖN KUVAUS

Kehittämistyössä tulee tietää ja osata käyttää erilaisia menetelmiä. Menetelmien osaaminen muodostuu monista taidoista ja tiedoista. Kehittämistyötä tarvitaan, jotta yritykset pystyvät esimerkiksi kehittämään prosessejaan ja tehostamaan toimintaansa, ratkaisemaan ongelmia ja ennakoidaan tulevaisuuden kysyntää sekä toimintaan vaikuttavia tekijöitä. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 11–12.) Opinnäytetyömme toteutettiin toiminnallisena kehittämistyönä. Tavoitteena toiminnallisessa opinnäytetyössä on mm. ammatillisen alueen käytännön toiminnan ohjeistamista ja opastamista. Toiminnallinen opinnäytetyö voidaan toteuttaa esimerkiksi kirjana, vihkona, oppaana tai videona. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 9.)

Viestinnässä on kasvanut erilaisten audiovisuaalisten materiaalien hyödyntäminen. Materiaalit voivat olla esimerkiksi raportteja tai oppimateriaaleja. (Ailio 2015, 4.) Opinnäytetyön tuotoksina syntyi videokoulutuspaketti Itä-Suomen alueen pelastuslaitosten käyttöön. Teimme pelastuslaitoksille lyhyitä, informatiivisia videoita, joiden avulla pelastuslaitokset pystyvät tulevaisuudessa kehittämään alueittain kielellistä saavutettavuutta.

KEVÄT 2022	KESÄ 2022	SYKSY 2022
- Lopullinen opinnäytetyön aiheen valitseminen - Yhteistyön aloittaminen tilaajan kanssa - Toteutuksen suunnittelu tilaajan ja ohjaajan kanssa - Vastuualueiden jako - Tietoperustan kartoitus	- Suunnitelmat ja videokäsikirjoitukset - Esityspohjien tekstit - Palaveri tilaajan kanssa - Palaveri ohjaajan kanssa - Tietoperustan kirjoittaminen	- Vastuualueiden uusi jako - Tietoperustan kirjoittaminen - Videokäsikirjoitusten muokkaaminen ja viimeistely - Videointi ja editointi - Tuotosten muokkaaminen ja viimeistely - Tekstittäminen - Julkaisu

Kuvio 1. Opinnäytetyöprosessin vaiheet. Grafiikka: Iina Saastamoinen, Vanessa Sandvik & Ninna Sojakka (2022).

Kuvaamme toteutunutta opinnäytetyöprosessia kuviossa 1. Ensimmäisenä opinnäytetyöprojektissa valitsimme lopullisen aiheen, jota opinnäytetyömme käsittelee. Seuraavaksi oli tarkoitus suunnitella aikataulu opinnäytetyölle ja tavoitteenamme oli saada opinnäytetyöprojekti valmiiksi vuoden 2022 aikana. Keväällä 2022 aloitimme yhteistyön tilaajamme kanssa ja suunnitelimme opinnäytetyön toteutusta tilaajan sekä ohjaajan kanssa. Sovimme yhdessä jokaiselle opinnäytetyön tekijälle aihealueet, josta tekijä olisi vastuussa. Iinalla oli vastuualueena selkiä kieli, Ninnalla digitaalisuus ja Vanessalla sosiaalinen media ja niihin liittyvät saavutettavuusasiat. Aihealueiden perusteella aloimme kartoittaa tietoperustaa opinnäytetyötämme varten.

Kesällä 2022 teimme suunnitelmat ja videokäsikirjoitukset esityksiä varten, sekä valmistimme esityspohjien tekstit. Kesän lopulla pidimme palaverin opinnäytetyön ohjaajamme kanssa ja päädyimme muuttamaan esitysten sisältöjä. Palaverin perusteella muutamme myös jokaisen vastuualuetta hieman. Käytimme alkuperäisiä esityspohjia, mutta jaoin aiheet uusiksi, jotta kokonaisuus olisi selkeämpi. Uudella jaolla pyrimme myös välttämään turhaa toistoa ja päällekkäisyyttä videoiden kesken. Kesän 2022 aikana aloimme kirjoittamaan tietoperustaa opinnäytetyötämme varten.

Alkusyöksystä 2022 sovimme opinnäytetyön tekijöiden kesken uudet vastuualueet, kun muokatut kokonaisuudet ja esityspohjat oli tehty. Iinan vastuualueeksi muodostui kielellinen saavutettavuus ja vuorovaikutustilanteet, Ninnan vastuualueeksi videot ja tekstitys sekä verkkojulkaisujen ulkoasut ja Vanessan vastuualueeksi alt-teksti ja verkkojulkaisujen sisältö. Jaoin materiaalit niin, että jokaisella oli päävastuu kahdesta videosta. Videoiden aiheet olivat samat kuin vastuualueiden, ja jokainen oli vastuussa omista vastuualueeseen kuuluvista videoista. Etsimme lisää tietoperustaa uusien aiheiden kautta ja teimme pohdintatehtäviä, joilla aktivoida videoiden katsojia. Videokäsikirjoitukset muokattiin ja viimeisteltiin tilaajan sekä ohjaajan palautteiden perusteella. Tämän jälkeen aloimme kuvaamaan videoita. Videoiden kuvaamisen jälkeen editoimme videot ja tekstimme ne. Lopuksi julkaisimme videot tilaajan käyttöön. Kirjoitimme opinnäytetyötä jokaisen vaiheen aikana.

8.1 Lähestymistavat

Lähestymistapamme opinnäytetyössä oli palvelumuotoilu. Palvelumuotoilulla palvelua kehitetään prosessien ja menetelmien soveltamisella. Palvelumuotoilua pystytään soveltamaan palvelun kehittämiseen ja kehittämisen kohteita voivat olla esimerkiksi prosessit, asiakaskontaktit sekä moniaistinen palveluympäristö. Tavoitteena palvelumuotoilussa on valmistaa käyttäjälle

mm. helppokäyttöisiä ja hyödyllisiä palvelukokemuksia ja palveluorganisaatiolle kannattavia ja vaikuttavia toimintamalleja palveluun. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 38.) Meidän kehittämistyömme tarkoitus oli tuottaa materiaalia, jonka avulla pelastuslaitokset voivat kehittää asiakaskontaktien vuorovaikutustilanteita ja tiedottamista kielellisesti saavutettavammaksi.

Palvelumuotoiluun on kehitetty paljon erilaisia prosessimalleja, joille on yhteistä mm. laaja tiedonhankinta, yhteisöllinen ideointi, erilaisten mallien luominen ja nopea testaus. Palvelumuotoilussa prosessin vaiheet toistuvat useamman kerran ja ideointivaiheeseen siirrytään asiakasymmärtämisen hankkimisen jälkeen. Palvelumuotoilussa painottuu asiakas- ja toimintaympäristöymmärryksen hankinta. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 74.) Opintojemme kautta meillä oli tietoa asiakkaista, jotka hyötyvät kielellisestä saavutettavuudesta sekä toimintaympäristöistä, joissa kielellistä saavutettavuutta olisi hyvä olla. Meillä oli myös tietoa tilaajatahosta ja heidän toiminnastaan ennen opinnäytetyön aloittamista. Perehdyimme tietoperustaan kattavasti ja käytimme opinnäytetyön aluksi aikaa asiakkaiden ja toimintaympäristön ymmärtämiseen. Etsimme aluksi paljon tietoa toimintaympäristöistä, joissa kielellisestä saavutettavuudesta ja siihen liittyvistä asioista olisi hyötyä. Edellä mainittujen asioiden kautta opinnäytetyössämme käytimme laajaa tiedonhankintaa.

Tiedon ja ymmärtämisen hankkimisen jälkeen on ideoinnin vuoro. Ideoinnissa voidaan käyttää hyödyksi esimerkiksi ideointityöpajoja tai muita menetelmiä, joissa osallistetaan esimerkiksi kohdeorganisaation työntekijöitä. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 75.) Työssä toteutimme yhteisöllistä ideointia, kun pidimme ideointipalavereja opinnäytetyön tilaajan kanssa ja osallistimme heidät mukaan opinnäytetyön produktien ideoimiseen. Aluksi ideoimme, millaiseen kielelliseen saavutettavuuteen liittyvään materiaaliin tilaajalla olisi tarve. Ideoinnin kautta selvitimme, minkälaista opetusmateriaalia tilaaja haluaisi ja mistä he hyötyisivät. Pohdimme ideointipalavereissa nykyhetkeä, kielellisen saavutettavuuden näkökulmasta, esimerkiksi erilaisten koulutustilaisuuksien sujumista ja millaiset asiat voisivat auttaa niiden sujuvuuteen.

Hyödynsimme palvelumuotoilun lisäksi opinnäytetyössämme ennakointia. Ennakointia voidaan hyödyntää palvelumuotoilussa, sillä palvelua suunnitellaan tulevaisuuden tilanteisiin sekä asiakkaille. Ennakoinnissa tuotetaan tulevaisuutta käsittelevän tiedon tuottaminen, hankinta, käsittely, muokkaaminen, analysointi sekä raportointi. Yhteiskunnalliset järjestelmät ja työolosuhteet muuttuvat nopeasti. Ennakoinnin tarkoituksena on hahmottaa mahdollisia tulevaisuuksia ja varautua niihin. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 39, 74.) Tulevaisuudessa kielellinen

saavutettavuus on isossa osassa, sillä eri direktiivien ja lakien kautta saavutettavuutta vaaditaan ja edistetään esimerkiksi verkkosivuilla ja yhteiskunnan eri palveluissa.

Ennakoinnin ajatellaan esimerkiksi kehittävän toimijoiden välistä kommunikaatiota, tulevaisuuden muutosten tarkasteluun keskittymistä ja tavoitteiden sekä toiminnan välistä vahvistumista. Ennakointi hyödyttää yhteiskuntaa ja yhteiskunnassa toimivia organisaatioita. Ennakointi antaa ongelmanratkaisussa erilaisia lähestymistapoja ja laajentaa tulevaisuutta kuvaavia näkemyksiä, joiden avulla antaa lisää valinnanmahdollisuuksia päätöksentekoon. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 91–92.) Opinnäytetyömme opetusmateriaalien avulla tilaajan on mahdollista ennakoida ja kehittää kielellistä saavutettavuutta organisaation eri toiminnoissa esimerkiksi sosiaalisissa medioissa ja esityksissä. Kielellisesti saavutettavan materiaalin lisääminen yhteiskunnassa toimivan organisaation toimintaan palvelee monia ihmisiä. Opetusmateriaaliesitysten sisältöihin syvennymme luvun 9. Opinnäytetyön tuotosten kuvaus ja sen alalukujen alla.

8.2 Eettisyys opinnäytetyössä

Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset ohjeet perustuvat lainsäädäntöön. Suositukset perustuvat myös tiedeyhteisön kansainvälisiin ja kansallisiin tutkimuseettisiin periaatteisiin, linjauksiin ja suosituksiin. Opinnäytetyön tekijän tulisi osata hyvä tieteellinen käytäntö opinnäytetyössä sekä tieteellisen käytännön vastuut. Opinnäytetyöntekijän tulisi taitaa ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen yleiset periaatteet, lähtökohdat, tarpeellisuus ja ennakoarvointimenetely, jotka liittyvät eettiseen ennakoarvointiin. Ennen opinnäytetyön aloittamista opiskelijoiden tulisi tehdä opinnäytetyön tilaajan kanssa sopimus, josta käy ilmi mm. opinnäytetyön aihe, aikataulu, julkisuus ja kustannukset. (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto 2020, 3, 5–6). Ennen opinnäytetyön aloittamista teimme opinnäytetyösopimuksen tilaajan kanssa, josta käy ilmi esimerkiksi opinnäytetyön tilaaja, ohjaaja sekä opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus.

Tutkimustyössä tulisi noudattaa rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta. Tutkimustyössä on huomioitava ja kunnioitettava muiden tutkijoiden työtä ja annettava arvoa ja merkitystä heidän saavutuksilleen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.) Opinnäytetyössämme olemme noudattaneet edellä mainittuja asioita. Olemme olleet koko opinnäytetyöprosessin aikana avoimia työn vaiheista ja tuotoksista, niin tilaajalle, kuin opinnäytetyön ohjaavalle opettajalle. Olemme viitanneet teksteissä ja maininneet lähteissä tekstin kirjoittajan nimen. Olemme toimineet opinnäytetyötä tehdessämme huolellisesti, tarkasti ja rehellisesti.

Toisen tekijän ideoiden, tutkimustulosten tai sanamuodon ilmaisemista omanaan pidetään plagiointina. Plagiointi on siis tieteellistä tai taiteellista varkautta. Yleensä tiedon luvaton lainaaminen näkyy piittaamattomuutena, kun lähdeviite puuttuu tai siihen on viitattu puutteellisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 118.) Tekijänoikeuslain säännökset koskevat tutkimusaineistoja, tuloksia ja julkaisuja. Kun opinnäytetyössä käytetään tietoperustana esimerkiksi toisten henkilöiden aineistoja, niin tekijät ja lähteet tulee mainita hyvän tutkimustavan mukaisesti. Tekijänoikeuden alaisiin tutkimustuloksiin kuuluvat oikeudet kuuluvat tekijöille, ellei oikeuksien siirtämisestä ole sovittu muuten. (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto 2020, 12.) Opinnäytetyössä kiinnitimme huomiota tekijänoikeuksiin. Opinnäytetyössämme viittasimme tekstissä toisten henkilöiden teksteihin Humanistisen ammattikorkeakoulun lähdeviiteohjeiden mukaisesti.

Opinnäytetyötä tehtäessä tekijöiden on kiinnitettävä huomiota lähteiden alkuperään ja oltava kriittisiä. Tekijöiden tulisi huomioida esimerkiksi kirjoittajan tunnettuus ja arvostettavuus, lähteen ikä ja lähdetiedon alkuperä, lähteen uskottavuus sekä totuudellisuus ja puolueettomuus. Kirjoittajan tunnettuus ja arvostettavuus näkyy siinä, että kirjoittajan nimi toistuu esimerkiksi julkaisujen ja arvoitettujen kirjoittajien lähdeviitteissä. Kun tutkimusta tehdään, niin tutkijoiden tulisi käyttää mahdollisimman tuoreita lähteitä sekä alkuperäisiä lähteitä, koska tutkimustieto voi muuttua nopeasti. Toisten tutkimuksia tarkasteltaessa tulisi kiinnittää huomiota, että tutkimukset on tehty puolueettomasti ja totuutta tavoittelevasti. Lähdeluettelo opinnäytetyön lopussa antaa tiedot lähteistä, joita kirjoittaja on työssään käyttänyt. Lähdeluettelo on laadittava ja tehtävä huolellisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 109–110.) Opinnäytetyössä pyrimme huomioimaan ja olemaan kriittisiä lähteiden suhteen. Käytimme mahdollisimman uusia ja alkuperäisiä lähteitä opinnäytetyössämme sekä pyrimme selvittämään lähteiden puolueettomuuden ja totuudellisuuden ennen niiden käyttämistä. Opinnäytetyöhön teimme tarkasti lähdeluettelon Humanistisen ammattikorkeakoulun lähdeviiteoppaan mukaisesti.

9 OPINNÄYTETYÖN TUOTOSTEN KUVAUS

Sovimme tilaajan kanssa palaverissa, että meidän opinnäytetyömme tuotoksena syntyy opetusmateriaalipaketti. Sovimme tekevämme opetusmateriaalit videona, jotta ne saavuttavat suurimman osan pelastuslaitoksien työntekijöistä. Reaaliaikaiset koulutustuokiot olisivat olleet ongelmallisia sekä meille, että tilaajalle sijaintien ja aikataulujen takia. Videot voidaan jakaa jokaiselle pelastuslaitokselle ja työntekijälle, jolloin niistä on suurempi hyöty tilaajalle, kun videoita pystyy katsomaan ajasta ja paikasta riippumatta. Videoita ja esityksiä tehtiin kuusi kappaletta ja niiden tarkoitus oli olla sopivan lyhyitä ja informatiivisia, jotta jokainen työntekijä pystyy esimerkiksi työpäivän aikana katsomaan yhden tai useamman videon.

Videoiden ulkoasusta halusimme tehdä mahdollisimman selkeän ja saavutettavan. Pyrimme siihen, että kaikki videot tehtiin saman näköisiksi, jolloin kokonaisuus on yhdenmukainen. Sovimme yhdessä tilaajamme kanssa, että käytämme esityspohjana Humanistisen ammattikorkeakoulun pohjaa. Kaikki videot tehtiin samanlaiseen esityspohjaan ja videot ovat rakenteeltaan samankaltaiset. Alussa kerrotaan, mitä aiheita kyseisellä videolla käsitellään. Tämän jälkeen tulee tietoperustaa ja osallistavia pohdintatehtäviä. Lopuksi tärkeimmät seikat on koottu yhteenvedoon. Lisäsimme tilaajan pyynnöstä Itä-Suomen pelastuslaitosten logot esityksiin. Videoista on selkeästi nähtävissä, että ne ovat Humanistisen ammattikorkeakoulun ja Itä-Suomen pelastuslaitosten yhteistyössä tehtyjä materiaaleja, tilaajan logojen ja esityspohjan vuoksi.

Videoihin sisältyi erilaisia pohdintatehtäviä, joiden kautta katsojat pystyvät sisäistämään sisällön paremmin, sekä soveltamaan juuri oppimaansa. Pohdintatehtävien tavoitteena on saada katsoja aktiiviseen roolin ja aktivoida hänet pohtimaan videossa käsiteltäviä aiheita. Tutkimme pelastuslaitosten sosiaalisen median tilejä ja analysoimme heidän julkaisujaan. Halusimme saada konkreettisia esimerkkejä, jotka palvelisivat tilaajan tarpeita. Käytimme esimerkeissä ja harjoitteissa pelastuslaitosten tilien julkaisuja. Videoissa näkyvien esityksien sisältöjen oli tarkoitus olla kielellisesti saavutettavia ja helposti ymmärrettäviä. Videoissa kuului vain lukijan ääni, sillä kuvaruutu voi tuottaa haasteita esitystekstien näkemiselle. Halusimme tehdä videoista saavutettavampia, joten videot tekstitettiin.

9.1 PowerPoint-esitykset

Käytimme videoiden esityspohjana Humanistisen ammattikorkeakoulun PowerPoint-pohjaa. Valitsimme esityspohjaksi PowerPointin, koska se on meille tuttu ja osaamme käyttää sitä. PowerPointiin saa lisättyä tekstin lisäksi kuvia, kaavioita sekä erilaisia elementtejä ja tehosteita, joilla voi rikastuttaa esitystä (Microsoft 2022a).

Kuva 1. Humanistisen ammattikorkeakoulun PowerPoint mallipohja. Kuva: Humanistinen ammattikorkeakoulu (2022).

Humanistisen ammattikorkeakoulun PowerPoint-pohjassa käytetään groteski kirjaintyyppiä, Tahoma (Kuva 1). Verkojulkaisuissa suositellaan käytettäväksi kirjaintyyppinä groteskia. Selkokeskuksen mukaan pienaakkosia on helpompi lukea kuin suuraakkosia. (Selkokeskus 2021d.) Käytimme esityspohjien teksteissä pienaakkosia, joten tekstit ovat selkeämpiä ja ymmärrettävämpiä. Tekstin tulisi erottua taustasta ja siksi tulisi kiinnittää huomiota kontrastiin eli tummuuseroon. Taustan olisi hyvä olla yksivärinen, koska kuviollinen tausta vaikeuttaa tekstin lukemista. Toimivin yhdistelmä olisi musta teksti valkoisella tai vaalealla taustalla. (Selkokeskus 2021d.) Humanistisen ammattikorkeakoulun esityspohjan tausta on vaalean sävyinen ja teksti mustalla värillä, joten teksti näkyy hyvin ja sitä on helppo lukea (Kuva 1). Esityspohjien kirjainkoko oli leipätekstissä 24 pistettä ja otsikossa 40 pistettä. Selkeissä julkaisuissa kirjainkoot ovat usein isompia. Isompi kirjainkoko näkyy paremmin ja on selkeämpi, minkä takia isompaa tekstiä on helpompi lukea. (Selkokeskus 2021d.)

Keskustelimme tilaajan kanssa heidän toiveistaan ja tarpeistaan, joiden perusteella lähdimme tekemään esityspohjien sisältöä. Tilaajan toiveena oli saada lisää tietoa mm. selkokielestä ja

selkokuvista, kielellisen saavutettavuuden edistämisestä sosiaalisen median kanavissa sekä digitaalisuuden hyödyntämisestä. Jaoin esityspohjien aiheet selkeiksi kokonaisuuksiksi. Esityspohjat halusimme pitää visuaalisesti selkeinä, joten kirjoitimme dioihin lyhyesti aiheeseen liittyviä asioita selkeällä kielellä. Puheen kautta oli tarkoituksena avata tarkemmin kirjoitettua asiaa. Kirjoitettaessa selkeästi tulisi ensin huomioida aihe, josta kirjoitetaan. Tämän jälkeen tulisi miettiä näkökulma, miten aihetta käsitellään ja aiheen mahdollista rajaamista. Kun kirjoitetaan selkeästi, tulisi käyttää mm. yleisiä kirjoitusohjeita, tuttuja sanoja ja selittää vaikeat sanat (Virtanen 2015, 70, 108–109). Käytimme tuttuja ja samoja sanoja, kun kirjoitimme esityspohjiin. Vaikeat ja vieraat sanat oli tarkoitus selittää puheen kautta auki. Kun kirjoitimme esityspohjia, käytimme yleisiä kirjoitusohjeita, esimerkiksi pilkkuja.

Esitysten tietoperustan etsimiseen käytimme mm. kirjastojen tietokantoja ja Google Scholaria. Hakusanoina meillä oli mm. selkokieli, kielellinen saavutettavuus, digitaalisuus ja alt-teksti. Kirjaston tietokantojen kautta löysimme esimerkiksi teoksia, joita hyödynsimme tietoperustaa kirjoittaessa. Google Scholarin avulla löysimme tutkimuksia, joissa oli käytetty tietoperustaa. Hyödynsimme aiempiin tutkimuksiin käytettyjä lähteitä tietoperustaa etsiessämme. Rajasimme esitysten aiheet tilaajan tarpeiden perusteella. Aihealueet rajasimme vielä tietyiksi kokonaisuuksiksi ja rajasimme aiheisiin pääasiat, joiden avulla tilaaja pystyy kehittämään kielellistä saavutettavuutta toiminnassaan. Tilaajalla ei ollut vielä tarvetta syventää tietämystään aihealueista ja siksi esityksissä käsiteltiin aihealueiden perusteita ja pääasioita.

PowerPoint-esityksiin lisäsimme kuvia esimerkkeihin ja pohdintatehtäviin. Lisäsimme kuvat kuvakaappauksina. Kuvakaappaus on stillkuvan tai videokuvan tallentamista esimerkiksi tietokoneen tai älypuhelimien näytöltä. Kuvakaappausvideoihin voidaan tallentaa myös ääntä. (Salo 2020, 112.) Valitsimme pelastuslaitosten sosiaalisen median alustoilta sopivia kuvia ja julkaisuja, joita käytimme esityksissä. Esityksen loppuun lisäsimme Itä-Suomen alueen pelastuslaitosten logot tilaajan pyynnöstä. Logot, jotka meille lähetettiin, olivat PNG-tiedostona. PNG-tiedostot saa helposti lisättyä PowerPoint-pohjaan ja ne ovat visuaalisesti selkeitä, koska niissä ei ole taustaa vaan kuvassa on ainoastaan itse logo.

Videon, joka käsittelee verkkojulkaisujen sisältöä, laitoimme kuvakaappauksia Facebook- ja Instagram-julkaisuista. Kuvakaappaukset rajattiin siten, että vain julkaisun teksti on näkyvässä eli rajasimme julkaisujen kuvat ja kommentit pois. Pidimme diat mahdollisimman selkeinä, joten kirjoitimme vain otsikon ja mahdollisimman vähän tekstiä niihin dioihin, joissa oli kuvia.

Julkaisuista oli tärkeää ottaa kuvakaappaukset, jotta kuvassa näkyy julkaisun asettelu, aihetunnisteet ja symbolit sekä niiden sijainti. Kopioi- ja liitä-toiminnolla nämä eivät olisi näkyneet kuvassa.

Alt-tekstejä käsittelevään videoon lisättiin myös kuvakaappauksena otettuja kuvia. Lisäsimme kuvat luonnokseksi Facebook-julkaisuun ja kirjoitimme siihen alt-tekstin. Otimme kuvakaappauksen jokaisesta työvaiheesta. Tällä tavalla lisäsimme esitykseen vaihe vaiheelta etenevät kuvaohjeet, kuinka lisätä alt-teksti julkaisuun. Tämän jälkeen teimme saman prosessin Instagram-julkaisun kanssa. Lisäsimme kuvakaappaukset PowerPoint-esitykseen, jonka jälkeen selkeytimme ohjeita PowerPoint-ohjelman ominaisuuksilla. Videossa kerrotaan suullisesti mitä pitää tehdä, kun lisää alt-tekstin kuvaan. Selkeyden lisäämiseksi laitoimme kuvien päälle kuvion siihen kohtaan mistä pitää painaa.

Kuvia käsittelevässä videossa käytimme kuvia kahdessa esimerkissä. Ensimmäisenä esimerkkinä oli Yleisradion selkouutinen. Uutisesimerkissä haluttiin tuoda esille, millainen on selkokuva ja miten sellaista käytetään selkokielen tekstin rinnalla. Uutisen aiheeksi valikoitui revontulet. Olisi ollut hyvä, jos uutisen olisi saanut linkitettyä pelastuslaitoksiin jollakin tavalla, mutta sellaisen uutisen löytäminen oli hankalaa. Pelastuslaitoksiin liittyvissä uutisissa ei ollut oikeastaan käytetty selkokuvia. Selkokuvien pitäisi olla nimensä mukaan selkeitä, liittyä aiheeseen ja niissä ei pitäisi olla outoja kuvakulmia tai leikkauksia (Selkokeskus 2021e). Joissakin uutisissa oli todella vaikea hahmottaa kuvan kohdetta tai kuvakulmat ja rajaukset olivat erikoisia.

Toisena esimerkkinä käytimme Instagram-julkaisua. Kuva otettiin kuvakaappauksena Etelä-Karjalan pelastuslaitoksen Instagram-tililtä. Kuvakaappauksessa näkyy kuva ja kuvateksti, kommentit rajasimme pois. Esimerkin tarkoituksena oli saada katsoja pohtimaan kuvan saavutettavuutta. Kyseessä oli siis kolmen kuvan kollaasi, jossa värimaailma oli hyvin samanlainen. Jokaisessa kuvassa, kuvan laatu oli hieman epäselvä ja kuvat oli rajattu erikoisella tavalla. Halusimme katsojan pohtivan, millaiset asiat kuvassa vaikuttavat saavutettavuuteen ja olisiko katsoja itse tehnyt jonkun asian eri tavalla. Pohdinnan jälkeen kerroimme katsojalle omia huomioita, joita kuvasta olimme tehneet. Näin katsoja voi verrata omia pohdintojaan meidän tekemiin huomioihin.

9.2 Videokäsikirjoitukset

Aloitimme työstämään käsikirjoituksia videoihin sen jälkeen, kun olimme saaneet esityspohjat PowerPointilla valmiiksi. Käsikirjoituksia oli helppo lähteä rakentamaan valmiin esityksen pohjalta. Samalla, kun kirjoitimme käsikirjoituksia, niin teimme vielä viimeisiä muokkauksia esityspohjiin. Käsikirjoitukseen kirjoitimme tarkasti jokaisen dian sisällön. Aaltosen teoksessa Käsikirjoittajan työkalut tulee esille neljä käsikirjoituksen tehtävää. Ensimmäinen on kokonaisuuden hahmottaminen. Käsikirjoituksen avulla kaikki projektin osalliset henkilöt hahmottavat esityksen tarkoituksen, sisällön ja muodon. Tämän prosessin myötä aihe myös rajautuu tarkemmin ja kaikki turha ja epäoleellinen jää pois. Toinen tehtävä on kommunikointi rahoittajan tai muun ulkopuolisen tahon kanssa. Silloin tarkastetaan videon sisältö keskittyen sisällön oikeellisuuteen. (Aaltonen 2018.) Opinnäytetyössä kommunikoidimme tilaajan sekä opinnäytetyön ohjaajan kanssa. Tarkastimme tilaajan ja ohjaajan kanssa, että käsikirjoituksissa on oikeat ja tarpeelliset sisällöt.

Kolmas tehtävä on kommunikointi työryhmän kanssa. Oma näkemys on pystyttävä välittämään muille työryhmän jäsenille ja on hyvä, että on yhteinen teksti, johon voi myöhemmin palata tai josta voi tarkistaa asioita. Neljäs ja viimeinen tehtävä on tuotannollinen funktio. Käsikirjoituksen avulla voidaan arvioida, paljonko projektiin kuluu resursseja, esimerkiksi aikaa. Tällöin myös aikataulutusta voidaan miettiä ja suunnitella tarkemmin. (Aaltonen 2018.) Esityksessä käytettyihin dioihin kirjoitimme hyvin lyhyesti ja ytimekkäästi asiat, joista halusimme kertoa. Näin käsikirjoituksissa oli helpompi avata kyseisiä aiheita enemmän, ja kertoa tarkempaa informaatiota. Käsikirjoitusvaiheessa etsimme myös tietoperustaa, jotta pystyimme perustelemaan videoilla kertomamme asiat myös oikealla tutkitulla tiedolla. Käsikirjoitukset teimme Word-tiedostoon. Jokaisella meistä oli oma tiedosto, jotta käsikirjoitukset eivät menisi sekaisin. Myös ohjaajan kommentit näkyivät selkeästi, kun yhdessä tiedostossa ei ollut jokaisen käsikirjoitusta. Word-tiedostoja jäsentelimme siten, että kirjoitimme videon otsikon, jonka alle luettelimme dia 1, dia 2, dia 3 ja niin edelleen. Tämän jälkeen kirjoitimme jokaisen dian kohdalle, mitä tulisimme sanomaan kyseisestä diasta. Koimme tämän helpoimmaksi ja selkeimmäksi ratkaisuksi. Mielestämme videokäsikirjoitusten ei tarvinnut olla erikoisia, tärkeintä oli, että niiden pohjalta olisi helppo tehdä äänitykset videoihin.

Käsikirjoitusvaiheeseen kannattaa panostaa. Ennen kuin kuvaus voidaan aloittaa, täytyy suunnitella ohjelman sisältö ja rakenne, sekä miettiä oikeanlainen ilmaisu. (Aaltonen 2018.) Käsi-

kirjoitusvaiheessa kysyimme ohjaajaltamme palautetta, ja teimme tarvittavia muutoksia teksteihin tämän jälkeen. Jouduimme muun muassa lisäämään tarkentavia tietoja kohtiin, joissa vedottiin esimerkiksi lakeihin. Hyväksytimme käsikirjoitukset myös opinnäytetyön tilaajalla. Tilaajataho oli tyytyväinen tekemiimme käsikirjoituksiin, jolloin meidän ei tarvinnut enää tehdä niihin muutoksia. Ennen lopullista videoiden kuvaamista, myös äänitimme omat esitykset läpi, jotta tietäisimme suurin piirtein kuinka pitkiä videoista tulisi. Asioita muutettiin yksinkertaisemmiksi ja joitakin asioita poistettiin, esimerkiksi sellaisia lauseita, jotka tulevat aikaisemmin ilmi käsikirjoituksessa vähän eri tavalla.

9.3 Videoiden kuvaaminen

Videokameran toiminta pohjautuu kuvakennoon. Kuvattava asia tarkennetaan objektiivin avulla valoherkälle pinnalle. Kuvan digitointi tapahtuu yhtä aikaa edellä mainitun tarkennuksen aikana. Digitoinnissa valo muuttuu pikseleiksi ja digitaaliseksi dataksi. Kameroita on pystytty laittamaan nykytekniikan avulla pieniin koteloihin. Videokameroiden tyyppejä ovat mm. ammattitason videokamerat, digikamerat, erikoiskamerat ja älypuhelimet. (Salo 2020, 23.) Meidän videoiden pohjana toimi PowerPoint esitykset, joiden vuoksi meidän ei tarvinnut käyttää tai hankkia erillistä videokameraa.

Kun oli aika kuvata videot, niin pohdimme, millä tavalla se olisi sujuvinta. Zoom on verkkoalusta, jossa voi järjestää kokouksia ja luentoja etänä. Zoomissa voi myös tehdä videotallenteita. Sen lisäksi että alustalla voi pitää videopuhelun kaltaisia tapaamisia niin Zoomissa voi jakaa esityspohjia. (Barron 2020.) Zoom on meille tuttu alusta ja olemme pitäneet monta kokousta ja esitelmää kyseisellä alustalla. Opinnäytetyöhön liittyvät tapaamiset olemme myös pitäneet Zoomin kautta. Harkitsimme videoiden tekoa Zoomissa, mutta päädyimme kuitenkin käyttämään mobiilisovellusta, nimeltä YouCut, videoiden tekemiseen ja editointiin.

YouCut on mobiilisovellus, jossa voi editoida videoita. Sovelluksessa voi tehdä videoprojekteja, joihin saa lisättyä kuvia, videoita, musiikkia ja ääniraitoja. (Karjalainen 2022.) Salon mukaan älypuhelimta voidaan pitää taskukokoisena tietokoneena, jonka avulla on mahdollista kuvata ja julkaista esimerkiksi videoita (Salo 2020, 23). Teimme tämän päätöksen monesta syystä. Puhelimen mikrofoni on parempi kuin tietokoneen mikrofoni, jolloin äänenlaatu on videoissa tasokkaampaa. Jos olisimme tehneet videot esimerkiksi Zoomissa, olisi meidän pitänyt vielä käyttää jotain muuta sovellusta videoiden muokkaamiseen ja viimeistelyyn. YouCutissa pystyimme tekemään, editoimaan ja viimeistelemään videot. Jos samaa videota käsittelee monessa

eri ohjelmassa, niin on riski siihen, että kuvanlaatu kärsii. Zoomissa video tallennetaan yhtenä kokonaisuutena. Sen jälkeen sitä pitäisi leikata ja muokata, jos on tullut virheitä. YouCut sovelluksessa voi edetä yksi dia kerrallaan, jolloin välissä voi valmistautua seuraavan dian sisältöihin.

Kuvakaappauksen voi ottaa tietokoneella tai älypuhelimella (Salo 2020, 112). Ensin PowerPointin dioista piti ottaa kuvakaappaus. Kuvakaappausten jälkeen aloimme tekemään videoprojektia YouCutissa. Lisäsimme videoprojektiin kuvakaappaukset PowerPoint esityksistä. Kun kuvat oli lisätty sovellukseen, niin oli aika lisätä ääniraidat. YouCut sovellukseen voi suoraan tehdä äänityksen tai vaihtoehtoisesti lisätä äänitiedostoja (Karjalainen 2022). Hyvän äänenlaadun takaamiseksi kannattaa olla käytössä hyvä mikrofoni, jonka lisäksi mikrofoni tulee sijoittaa lähelle puhujaa. Äänittäessä täytyy myös huomioida äänitysympäristö. Ympäristön tulee olla hiljainen ja akustiikaltaan hyvä. Tämä tarkoittaa, että pitää välttää meluisia paikkoja tai tiloja, jossa kaikuu. (Kauppinen & Marjoniemi 2015, 16–17.) Äänitimme videot puhelimilla, omissa kodeissamme, sellaisena hetkenä, kun ympärillä ei ollut taustääniä tai melua.

9.4 Videoiden editointi ja tekstitys

Kuvausten jälkeen alkavat jälkityöt, joihin kuuluvat esimerkiksi videoiden editointi eli leikkaus, äänileikkaus, äänten miksaus, värimäärittely sekä efektien teko. Videoiden editoiminen eli leikkaaminen on kuvatun materiaalin leikkaamista osiksi ja leikattujen osien järjestämistä sekä videon keston muuttamista. Editoinnin avulla, videoon on mahdollista lisätä myös erilaisia tehosteita sekä siirtymiä. Editoimiseen käytetään siihen suunniteltua ja tarkoitettua ohjelmaa. (Helenius ja Vesanen 2015, 21–22.) Videoiden editointi tapahtui samassa sovelluksessa, kun videon tekeminen eli YouCut -mobiilisovelluksessa. Sovelluksen videoprojektiin oli tässä vaiheessa lisätty kuvat ja ääniraita. Tämän jälkeen kuvat täytyi saada oikean kokoisiksi. YouCut sovelluksessa pystyy rajaamaan kuvia ja valitsemaan haluamansa kuvasuhteen (Karjalainen 2022). On tärkeää rajata kaikki kuvat samankokoisiksi, jotta lopputulos on selkeä ja visuaalisesti miellyttävä. Kuvasuhdetta valitessa täytyy myös miettiä, mille alustalle videoita ollaan lataamassa. Ääniraita ja kuvien ajastuksen täytyy olla samassa tahdissa. Kuvien kestoja voi muokata sovelluksessa siten, että ne vaihtuvat ääniraidan kanssa oikeaan tahtiin (Karjalainen 2022). Edellä mainittujen asioiden jälkeen videon voi ladata laitteelle.

Editointiohjelmassa valmis video renderöidään lopulliseksi tiedostomuodoksi. Renderöinnillä tarkoitetaan videon muuttamista julkaisukelpoiseksi esitysmuodoksi. Tiedostomuodoissa on

eroja ja muodon valinta perustuu, mihin tarkoitukseen video on tuotettu. Suosittuja tiedostomuotoja videon julkaisuun ovat mm. mp4, mpeg, mov ja avi. Digitaaliset videotiedostot muodostuvat kahdesta osasta, jotka ovat codec eli koodekki ja container. Container tallentaa tiedoston osat paketiksi, johon sisältyvät esimerkiksi video- ja äänivirrat, tekstitys ja koodekki. Videotiedoston purkamiseen ja pakkaamiseen taas käytetään koodekkia. Kun tiedostoa pakataan, niin se on häviöllistä tai häviötöntä. Häviöllinen pakkaaminen heikentää tiedoston laatua, mutta muodostaa pienemmän tiedoston. Häviötön pakkaaminen taas on isompi tiedosto, mutta pitää alkuperäisen datan tiedostossa. Alkuperäisen datan ollessa tiedostossa, tiedosto on paremman laatuinen. (Nisula 2020, 20.) Opinnäytetyömme videot muutettiin mp4-tiedostomuotoihin. Valitsimme sen tiedostomuodoksi, sillä tiedostomuodolla tulee laadukkaita videoita ja tiedostomuotoa tukee monet eri laitteet sekä toisto-ohjelmat.

Kun video on ladattu laitteelle niin sen saa vietyä valitsemaalle julkaisualustalle. Jotkut sovellukset tallentavat videoprojektin automaattisesti luonnokseksi (Karjalainen 2022). YouCutissa videoprojektista jää luonnosversio, vaikka sen tallentaa laitteelle. Tämä mahdollistaa sen, että projektia voi myöhemmin käydä muokkaamassa ja lataamassa uudelleen, jos sitä tarvitsee muokata tai siihen on lisättävä jotakin.

YouCut mobiilisovelluksessa saa lisättyä tekstiä tai tekstikylttejä videon päälle (Karjalainen 2022). Olisi siis mahdollista kokonaan tekstittää video sovelluksessa videon editoinnin jälkeen. Me kuitenkin päätimme, että tekstitämme videon YouTubeessa videon lataamisen jälkeen. YouTubeessa voi lisätä tekstityksen eri kielillä lisätäkseen saavutettavuutta ja saavuttaakseen suuremman yleisön (Google 2022b). Teimme tämän päätöksen siksi että YouTubeen tekstitystyökalu on meille tuttu. Kun tekstitämme videon YouTubeessa niin katsoja voi muokata tekstityksen ulkoasua tai ottaa kokonaan pois tekstityksen käytöstä. YouTube -videon tekstityksessä katsoja voi muokata tekstin fonttia, väriä, kokoa ja läpinäkyvyyttä. Tekstitykseen voi myös lisätä taustan ja vaihtaa taustan väriä tai läpinäkyvyyttä. (Google 2022a.) Tekstitykset tekevät viestinnästä monikanavaista ja edistävät videoiden kielellistä saavutettavuutta (Naumanen 2022, 11). Saavutettavuusohjeiden mukaan videoissa täytyy olla tekstitys ja tekstityksestä pitäisi tulla ilmi puheen lisäksi muut äänet, esimerkiksi taustamusiikki, taustan äänimaisema. Ohjeiden mukaan suomenkielinen video tulisi tekstittää suomeksi, eikä ohjeissa ole vaatimuksia käännostekstitykselle. (Aluehallintovirasto 2022.) Puheen lisäksi videoissamme ei ole muita ääniä, joten tekstityksestä saa selkeän myös tämän takia. Teimme tekstitykset videoihin suomen kielellä, sillä videoilla puhutaan vain suomea.

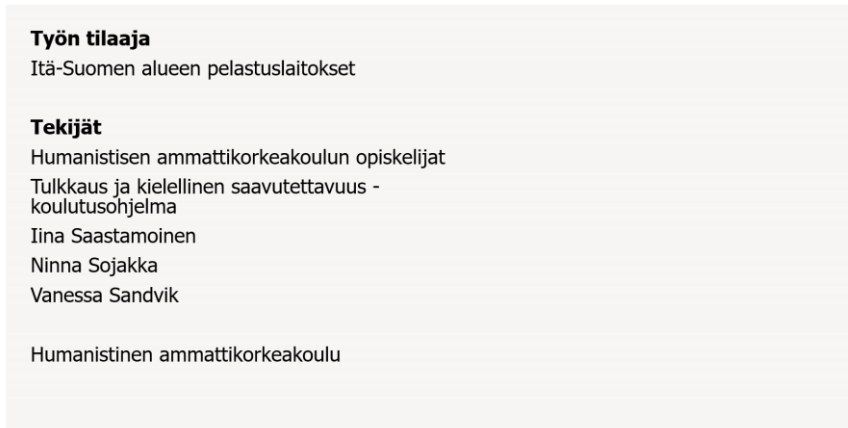
Jos tulee tarve tekstittää video toiselle kielelle myöhemmin, niin sen voi tehdä YouTubessa. YouTubessa voi tehdä samalle videolle tekstityksen monella kielellä. Katsoja voi valikosta valita minkä kielisen tekstityksen hän haluaa. Jos videoon on lisätty tekstitys ennen latausta, tekstitys jää YouTuben tekstityksen alle ja saavutettavuus kärsii, kun on kaksi tekstitystä päällekkäin. Jos tekstitys on tehty esimerkiksi YouCut sovelluksessa, silloin tekstitystä ei saa kytkettyä pois päältä tai muokattua jälkikäteen. Toisin sanoen, jos video on kaikille eri kielille tekstitetty YouTubessa, katsoja voi valita minkä kielisen tekstityksen hän haluaa ja silloin näkyy vain valittu tekstitys. Toiselle kielelle tapahtuvaa käännoistyötä emme tehneet näihin opetusmateriaaleihin, sillä emme kokeneet sen olevan tärkeää saavutettavuuden kannalta. Käännoistyö olisi vaatinut paljon enemmän aikaa ja sen teko olisi pitänyt ottaa huomioon jo suunnitteluvaiheessa.

9.5 Tuotokset

Videoiden pääteemana oli kielellinen saavutettavuus. Teimme kuusi eri videota, joissa käsiteltiin aiheita ja tapoja, joiden avulla kielellistä saavutettavuutta pystyy edistämään. Videoiden aiheet olivat kielellinen saavutettavuus ja selkokieli, vuorovaikutustilanteet, tekstitys, verkkojulkaisujen ulkoasut ja videot, alt-teksti sekä verkkojulkaisujen sisältö. Videoiden aiheita olemme käsitelleet opinnäytetyön aiemmissa luvuissa. Videoilla on mahdollista kertoa helpommin laajaakin sisältöä, jos ne on suunniteltu ja tehty hyvin. Videoiden avulla ihmiset sisäistävät paremmin tietoa, kuin tekstin kautta. (Spina 2021.) Sisällön saavutettavuutta voidaan lisätä esimerkiksi kuvien avulla (Aluehallintovirasto 2022). Opinnäytetyön tuotoksia käytimme esimerkkeinä digitaalisuuden huomioimisessa ja selkokielen hyödyntämisessä, sillä käytimme esityksissä ja videoissa selkeää kieltä ja tekstitimme videot.

Laitoimme valmiit videot opinnäytetyömme ohjaajalle, joka antoi meille palautetta ennen kuin laitoimme tilaajalle videon. Opinnäytetyön ohjaajan palautteen perusteella muokkasimme videoita sopivimmiksi. Lähetimme yhden valmiin videon tilaajalle ja pyysimme palautetta videosta. Videon palaute ei ehtinyt opinnäytetyöhön. Pohdimme palautteen saamisen tärkeyttä opinnäytetyön tuotosten kannalta luvussa 10. Pohdinta. Sovimme yhdessä tilaajan kanssa, että valmiit videot ladataan YouTubeen. Latasimme kaikki videot yhdelle tilille. YouTube -videon kirjoitetaan otsikko, jonka lisäksi videon alle voi kirjoittaa kuvauksen (Google 2022b). Kirjoitimme vielä videoiden kuvaukseen tekijöiden nimet, tilaajan nimi ja tieto siitä, että se on osa opinnäytetyön tuotoksena syntynyttä videosarjaa. Videoiden kuvauksesta löytyy myös tieto suomenkielisestä tekstityksestä. Kun lataa videon YouTubeen voi valita, onko video julkinen,

piilotettu vai yksityinen (Google 2022b). Laitoimme videot piilotetuiksi, koska ne tulevat Itä-Suomen pelastuslaitosten yksityiseen käyttöön. Tällöin kaikki henkilöt, joilla on linkki videoihin voivat katsoa niitä, mutta ne eivät ole julkisesti kaikkien käytettävissä.

Kuva 2. PowerPoint-esitysten loppudia. Kuva: Iina Saastamoinen, Vanessa Sandvik & Ninna Sojakka (2022).

Tekijänoikeus muodostuu automaattisesti, teoksen ollessa valmis. Tekijänoikeus on lain kautta saatu oikeus teoksen luojalle. Tekijänoikeuden kautta tekijä voi päättää saako teosta käyttää muut henkilöt. Tekijänoikeus on voimassa tekijän eliniän ajan ja 70 vuotta kuolinvuoden päättymisen jälkeen. Jos teoksella on useampi tekijä, niin suoja-aika lasketaan viimeiseksi kuolleen kuolinvuodesta. (Kopiraittila 2019.) Tekijänoikeuden näkymisen olemme huomioineet videoissa, ilmoittamalla tekijöiden nimet videoiden loppudiassa (Kuva 2.)

Teoksia saa kopioida yksityiseen käyttöön. Yksityiseen käyttöön kopioinnilla tarkoitetaan kopiointia perheelle tai läheisille ystäville. Kopioita saa tehdä yksityiseen käyttöön muutamia kappaleita eli niitä ei voi tehdä rajattomasti. (Tekijänoikeus.fi 2022.) Opinnäytetyömme tuotokset menevät yksityiseen käyttöön tilaajataholle. Tilaajataho ei voi kuitenkaan tehdä kopioita tuotoksista, sillä tilaaja koostuu organisaatioista. Tekijänoikeus ei anna suojaa teoksen tietoihin, ideoihin, aiheisiin tai rakenteisiin. Kunhan teoksen esitysmuotoa ei kopioida, teosta saa käyttää vapaasti. (Kopiraittila 2019.) Tekijänoikeus ja omistusoikeus opinnäytetyön tuloksiin ja muihin aineistoon kuuluvat opinnäytetyön tekijälle. Tilaaja voi hyödyntää opinnäytetyön tuloksia toiminnassaan, mutta tulosten kaupallisesta hyödyntämisestä on sovittava aina erikseen opin-

näytetyön tekijän kanssa. Opinnäytetyön tekijä on velvollinen raportoimaan opinnäytetyön tuloksista tilaajalle ja luovuttamaan takaisin käytössään olleet aineistot siten, kun asiasta on tarvittaessa tarkemmin sovittu. Videoita on tarkoitus käyttää uusien työntekijöiden perehdyttämiseen ja vanhojen työntekijöiden itseopiskelumateriaaleina. Lisäksi videoita on tarkoitus käyttää myös osana erilaisia koulutuksia.

Videot on ladattu opinnäytetyöntekijän omalle YouTube-tilille, joten videot on mahdollista piilottaa tai poistaa tarvittaessa. Kun videot piilotetaan tai poistetaan tililtä, niin videoiden linkki ei toimi. Koska videot tullaan lähettämään YouTube-linkkien lisäksi tiedostona tilaajalle, niin emme voi seurata videoiden käyttöä. Olemme huomioineet tämän sopimalla tilaajan kanssa, että yhteyshenkilömme jakaa videolinkit eteenpäin, Itä-Suomen alueen pelastuslaitosten neljälle viestinnästä vastaavalle henkilölle. Näiden viestinnästä vastaavien henkilöiden on lupa jakaa videoita henkilökunnalle. Olemme ilmoittaneet tilaajalle, että videoiden jakaminen pelastuslaitosten ulkopuolelle ja niiden kopioiminen on kielletty. Videoiden materiaalit tehtiin Humanistisen ammattikorkeakoulun PowerPoint-pohjiin, jossa Humanistisen ammattikorkeakoulun nimi on näkyvissä jokaisella dialla ja täten koko ajan videolla. Tällöin videoiden väärinkäyttö on vaikeampaa, kun tekijäorganisaation nimi näkyy. Videoita on haastavampi muokata, jos jokaisella dialla on näkyvissä koulun nimi.

Videotallenteissa ei näy puhujan kasvoja. Emme halunneet näyttää puhujan kasvoja videoissa, sillä videoissa voitaisiin kiinnittää liikaa huomiota puhujaan ja esimerkiksi tämän ilmeisiin sekä muihin liikkeisiin. Puhujan ruutua videoissa olisi mahdollisesti joutunut siirtämään kuvaruudun eri kohtiin, sillä esityksen dioissa tekstien paikat vaihtelevat. Tämä olisi voinut myös olla katsojalle häiritsevä tekijä keskittymisen kannalta. Puhujan kasvojen näyttäminen videoissa olisi voinut lisätä kielellistä saavutettavuutta, sillä henkilö olisi voinut katsoa puhujan huuliota. Videot ovat kuitenkin pääasiassa tarkoitettu pelastuslaitoksien työntekijöille, joten päätimme, että esimerkiksi huuliolla tai selkosuomen puhumisella ei ole niin suurta roolia. Tästä syystä päädyimme ratkaisuun, että videoilla kuuluu pelkästään puhujan ääni, ilman kuvaa. Videoilla puhumme kuitenkin selkeästi ja kunnolla artikuloiden, eli tuotamme sanat, tavut ja äänneet ymmärrettävästi (Tieteen termipankki 2019), jolla pyrimme edistämään kielellistä saavutettavuutta.

Pohdimme myös, millä tavalla puhujan vaihtuminen eri videoissa voi vaikuttaa kuulijaan. Oliko saavutettavampaa, jos yksi ihminen olisi puhujana kaikissa videoissa? Päädyimme kuitenkin siihen tulokseen, että jokainen äänittää itse oman vastualueensa videot. Näin selkeytetään

myös katsojalle se, että videoissa on vaihtunut aihe, kun puhuja vaihtuu. Yhdellä videolla on äänessä aina vain yksi henkilö.

Yksi opinnäytetyömme osioista kertoo viittomamateriaaleista. Pohdimme sen oleellisuutta työssämme ja mietimme, kuinka voisimme tuoda sitä enemmän esille. Henkilöt, jotka tulevat katsomaan meidän koulutusmateriaalejamme todennäköisesti hyötyvät enemmän esimerkiksi tekstityksestä, kuin viitotusta materiaalista. Tämän takia emme edes saavutettavuuden näkökulmasta miettineet viittomamateriaalin lisäämistä produktiimme. On kuitenkin mahdollista myöhemmin lisätä videoihin viittomakielinen tulkkaus, jos sellaiselle on tarvetta. Mielestämme oli kuitenkin tärkeää kertoa pelastuslaitoksien henkilökunnalle, kuinka heillä on mahdollisuus huomioida myös kuurot henkilöt omissa julkaisuissaan, koulutuksissaan ja esityksissään.

10 POHDINTA

Opinnäytetyön tuloksena syntyi videokoulutuspaketti, joka käsitteli kielellistä saavutettavuutta. Kielellisesti saavutettavan materiaalin tekemisessä tulee huomioida todella monia asioita, esimerkiksi omaa ilmaisua ja kirjoitusta on jatkuvasti mietittävä saavutettavuuden näkökulmasta. Koska kyseessä on opetusmateriaaleja kielelliseen saavutettavuuteen liittyen, on oman työn myös toimittava esimerkkinä opetusmateriaalien katsojille. Videokoulutuspaketin avulla tilaajallamme on mahdollisuus tehdä kielellisesti saavutettavampaa materiaalia. Videoista saatavan koulutuksen avulla tilaajamme pystyy huomioimaan paremmin kielellisen saavutettavuuden omassa toiminnassaan ja puheessaan. Tekemiemme opetusmateriaalien avulla tilaaja pystyy hyödyntämään selkokieltä ja selkokuvia verkkojulkaisuissa, esityksissä ja koulutuksissa, joten kehittämistyöllämme on positiivinen vaikutus niin tilaajalle, isommalle ammattiyhteisölle, kuin myös erilaisille asiakkaille. Onnistuimme tekemään opetusmateriaalia, joka on räätälöity tilaajamme tarpeisiin sopivaksi. Tilaajaltamme lähtöiset autenttiset tilanteet ja esimerkit yhdistettynä meidän ammattitaitoomme ja tietoperustaan muovautuivat hyväksi kokonaisuudeksi, jota voi käyttää moneen tilanteeseen.

Teimme kehittämistyötä tutkimuskysymysten avulla. Tutkimuskysymyksiä opinnäytetyössämme oli kolme. Ensimmäinen tutkimuskysymys oli, miten mahdollistetaan ja huomioidaan digitaalisuus koulutuksissa, verkkojulkaisuissa ja esityksissä? Toinen tutkimuskysymys oli, miten henkilökunnan tulisi huomioida kielellinen saavutettavuus omassa toiminnassa ja puheessa? Kolmantena tutkimuskysymyksenä oli, miten selkokieltä ja selkokuvia voi hyödyntää verkkojulkaisuissa, esityksissä ja koulutuksissa? Opinnäytetyön opetusmateriaaleissa ohjeistamme, kuinka henkilökunta voi toimia kielellisesti saavutettavammin, mitä hyötyä siitä on ja miksi sitä vaaditaan. Annoimme ohjeita esimerkiksi vuorovaikutustilanteiden sujumiseen ja selkokielen puhumiseen. Opetusmateriaaleissa kerromme, miten tulisi huomioida kielellinen saavutettavuus erilaisissa esityksissä ja sosiaalisessa mediassa. Tätä kautta tuomme myös digitaalisen näkökulman esille opinnäytetyössä. Käsittelemme sitä, kuinka kuvat ja sanavalinnat vaikuttavat saavutettavuuteen. Opinnäytetyömme vastasi esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

Opinnäytetyössämme tulee ilmi monia asioita, kuinka digitaalisuus huomioidaan koulutuksissa, esimerkiksi saavutettavien PowerPoint-esitysten muodossa. Käymme myös läpi verkkojulkaisuja ja mitä asioita niiden saavutettavuuteen liittyy. Selkokieltä ja selkokuvia käsittelemme myös laajasti ja koulutusmateriaaleissa annamme näistä myös paljon esimerkkejä.

Opastamme myös selkokielen käyttöä ja ihmisten kohtaamista selkokielellä. Opinnäytetyössä ei syvennytty selkokieliseen kaunokirjallisuuden teksteihin ja ohjeisiin, koska koulutuspaketimme tarkoituksena oli luoda informaatiota selkokielisiin media- ja informaatioteksteihin. Tilaajamme ei tuota kaunokirjallisia tekstejä, joten rajasimme kaunokirjallisen selkotekstin pois opinnäytetyöstä. Rajasimme koulutusmateriaaleista pois myös alt-tekstin Word-tiedostossa. Päädyimme tähän ratkaisuun siksi, että emme ole käsitelleet Word-tiedostoja ja niiden sisältöä ja luomista opinnäytetyössämme ollenkaan. Opinnäytetyön opetusmateriaaleissa aiheita ei käsitelty syvällisesti, sillä esityksiä olisi tullut enemmän kuin kuusi ja opinnäytetyöstä olisi tullut hyvin laaja. Halusimme käsitellä aiheiden perusteita, sillä tilaajan toiveena ei ollut tiedon syventäminen, vaan enemmänkin perusteiden hallinta ja sitä kautta kielellisen saavutettavuuden kehittäminen omassa toiminnassaan.

Koemme, että palveluiden saatavuus tasavertaisena kaikille on yksi tärkeimmistä asioista saavutettavuudessa. Tämän takia on tärkeää, että isot organisaatiot pyytävät ja saavat apua alan ammattilaisilta. Itsemääräämisoikeus, osallistuminen, tasavertainen vuorovaikutus ja tiedon saanti ovat tärkeitä lähtökohtia, jotka perustuvat ihmisarvon kunnioittamiseen. Elämänlaatua heikentävinä asioina koetaan esimerkiksi joidenkin palvelujen vaikea saavutettavuus. (Pehkonen, Martikainen, Kinni & Mönkkönen 2019, 91.). Videoiden ja äänityksien avulla käyttäjien, joilla on haasteita esimerkiksi kuulon tai lukemisen kanssa on mahdollista saada palveluja. Tekstityksistä taas hyötyvät esimerkiksi kuulovammaiset henkilöt, näkövammaiset sekä suomea opiskelevat. (Andelin 2021, 11–12.) Projektin tuotoksena syntyneet opetusmateriaalit ovat mielestämme saavutettavia, sillä teimme opetusmateriaaleiksi videoita, jotka myös äänitimme. Lisäksi tekstitimme videot, jolloin niitä voi katsoa myös ilman ääniä. Lähetimme tilaajalle myös esityspohjat, jolloin henkilöt voivat katsoa dioja samaan aikaan videoiden kanssa ja tehdä muistiinpanoja tai katsoa pelkät esityspohjat.

Onnistuimme opinnäytetyömme avulla luomaan helposti saavutettavia materiaaleja ammattilaisille, jotta heillä on mahdollisuus oppia ja muokata omia toimintatapojaan saavutettavuuden näkökulmasta. Pystyimme koulutusmateriaalien avulla jakamaan omaa asiantuntijuuttamme ison ammattiryhmän kanssa. Asiakaslähtöisyydeksi kutsutaan sitä, että erilaiset palveluntarjoajat tekevät yhteistyötä luodakseen asiakkaille parempaa palvelua (Pehkonen, Martikainen, Kinni & Mönkkönen 2019, 89–90).

Opinnäytetyöprosessi oli pitkä, mutta opettavainen. Opimme paljon asioista, jotka vaikuttavat kielelliseen saavutettavuuteen sekä kirjoitusprosessiin. Opinnäytetyötä tehdessä saimme kokemusta tutkimuksen tekemisestä ja opimme yhdistämään teorian tiedon kehittämistyöhön ja pohdintaan. Opinnäytetyöprojekti kehitti meidän ongelmanratkaisu-, vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja. Opinnäytetyön kautta olemme oppineet aikataulutuksen ja suunnittelun tärkeyden. Näiden asioiden hallintaan tarvitsemme vielä harjoitusta ja kokemusten kerryttämistä. Me olemme olleet kiinnostuneita kielellisestä saavutettavuudesta ja sen edistämisestä opintojen alusta asti ja tämän opinnäytetyön kautta olemme saaneet syventää tietoa ja taitoa tämän teeman ympärillä. Kun aloimme tekemään opinnäytetyötä, niin pidimme suunnitteluhetkiä ja pohdimme yhdessä, mitä alamme tekemään. Iina toimi yhteyshenkilönä ja oli yhteydessä tilaajaan. Hän myös piti huolen, että tieto välittyi kaikille osapuolille. Kaikki kuitenkin osallistuivat kokouksiin, jotka järjestimme tilaajan sekä opinnäytetyön ohjaajan kanssa.

Aikataulutus toi haasteita opinnäytetyön tekemiselle, sillä oli vaikeaa saada sovitettua kaikille sopivat päivät esimerkiksi opinnäytetyön tapaamisiin. Alkuperäinen suunnitelma opinnäytetyön aikataulusta ei toteutunut. Aikataulutimme aluksi opinnäytetyön seuraavasti, keväällä 2022 tarkoituksenamme oli suunnitella ja käsikirjoittaa videot. Kesällä 2022 tarkoituksenamme oli kuvata, editoida ja tekstittää videoita ja tehdä niihin tarvittavat muutokset tilaajan toiveiden ja ohjaajan ohjeiden mukaisesti. Tarkoituksenamme oli tehdä videot valmiiksi syksyn 2022 aikana ja antaa valmiit videot tilaajan käyttöön. Kevät ja kesä menivät opinnäytetyön suunnitteluun ja videokäsikirjoitusten tekemiseen. Aikataulumme toteutui lopuksi suunnittelemallamme tavalla, sillä videot valmistuivat syksyllä 2022.

Iina teki meille pohjan sekä opinnäytetyöhön että opinnäytetyön suunnitelmaan. Hän hahmoteli kappalejakoja ja laati otsikot työhömme, koska hänellä oli kokemusta opinnäytetyön kirjoittamisesta. Iina kirjoitti myös suurimman osan opinnäytetyösuunnitelmasta. Kun keväällä teimme alustavat suunnitelmat, niin jaoimme työtehtävät siten, että jokaisella oli omat aiheet, joista oli vastuussa. Iinan vastuualueena oli kielellinen saavutettavuus ja vuorovaikutustilanteet, Ninnan vastuualueena videot ja tekstitys sekä verkkojulkaisujen ulkoasut ja Vanessan vastuualueena alt-teksti ja verkkojulkaisujen sisältö. Koko projektin ajan kuitenkin tuimme toisiamme ja täydensimme toistemme töitä. Kesän aikana kaikki tekivät omien aikataulujen puitteissa esityspohjat sekä käsikirjoitukset videoita varten. Jokainen etsi tietoperustaa ensisijaisesti omiin aiheisiinsa.

Esityspohjien ollessa valmiin, Vanessa kävi ne läpi ja teki muokkauksia, jotta kaikki esitykset olivat samanlaisia ulkoasultaan. Käytännössä tämä tarkoitti visuaalisen ilmeen, lähdemerkintöjen ja kieliäsun tarkistamista. Sovimme yhdessä esitysten rakenteeseen liittyviä seikkoja, jotka tukivat sitä, että katsoja ymmärtää videoiden kuuluvan samaan kokonaisuuteen. Jokaisen esityspohjan alussa on dia, jossa käydään läpi videon sisältöjä. Esityksen loppuun tulee yhteenveto, jonka jälkeen on lähteet, tiedot tekijöistä ja tilaajasta sekä tilaajan logot. Kun esityspohjat ja käsikirjoitukset olivat valmiita, niin me kuvasimme, editoimme ja tekstitimme ne videot, joista olimme vastuussa. Käytimme opinnäytetyön kirjalliseen osaan osittain samaa tehtäväjakoja, kun videoiden teossa. Jokainen osallistui kehittämistyön ja tuotosten kuvauksen sekä pohdinnan kirjoittamiseen. Ninna teki opinnäytetyön kirjallisessa osiossa olevat kuvat, sekä järjesteli kirjallisessa työssä tekstiä niin, että eteneminen oli loogista ja selkeää. Iina tarkasti opinnäytetyön kieliäsun ja teki tarvittavat korjaukset.

Jokainen sai tehtyä omiin vastuualueisiinsa liittyvät asiat tietyn aikaikkunan sisällä. Onnistuimme opinnäytetyössämme yhteistyön tekemisessä, vaikka aikataulujen kanssa oli haasteita. Olimme jakaneet selkeät vastuualueet jokaiselle ja jokainen kantoi vastuun hyvin omista aihealueistaan. Kaikilla oli omat toimintatavat ja vahvuudet, joita hyödynsimme työnjakoa tehdessä. Luottamus toisiimme ja sitä kautta luottamus siihen, että kaikki hoitavat omat osuutensa oli tärkeä osa työskentelyä. Autoimme toisiamme koko opinnäytetyöprosessin ajan, vastuualueista riippumatta. Jos joku ryhmäläinen löysi hyvän lähteen toisen vastuualueeseen liittyen, niin hän kertoi tästä muille. Toimimme myös joustavasti ja annoimme lisää aikaa, jos joku sitä tarvitsi. Opinnäytetyössä olisimme voineet kirjoittaa tietoperustaa paljon aikaisemmin, jotta videoiden tekemiseen ja editointiin olisi jäänyt enemmän aikaa. Videokäsikirjoitusten tekeminen ja esityspohjien muokkaaminen vei aikaa, koska ne oli tehtävä kahdesti. Saimme hyvää palautetta viimeisimmistä videokäsikirjoituksista tilaajalta.

Aikatauluhaasteiden vuoksi tilaajan palaute videoista ei ehtinyt opinnäytetyön raporttiin. Palvelumuotoiluun lähestymistapana kuuluu oleellisena osana asiakkaan palautteen saaminen ja palautteen perusteella tuotosten kehittäminen toisenlaiseksi (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti, 2015, 78). Tämän vuoksi voi olla vielä mahdollista, että joudumme muokkaamaan videomateriaaleja tilaajalle sopivammaksi palautteen saamisen jälkeen. Saimme tilaajataholta ja opinnäytetyön ohjaajalta palautetta kuitenkin esityspohjiin ja videokäsikirjoituksiin ja palautteiden perusteella teimme tarvittavat muokkaukset niihin. Videomateriaaleihin saimme ohjaajalta palautteen ja muokkasimme videoita ohjaajan palautteen perusteella.

Opinnäytetyömme on mahdollista lisätä tietoutta kielellisestä saavutettavuudesta ja edistää kielellisen saavutettavuuden käyttöä eri aloille. Opinnäytetyön avulla pystymme lisäämään tietoa myös tulkkauksen ja kielellisen saavutettavuuden alasta toisille ammattialoille ja mahdollisesti lisäämään tulkkauksen alalle työpaikkoja, kun tieto alastamme ja osaamisesta leviää muille aloille. Opinnäytetyömme kautta tuomme tietoa alamme osaamisesta ja pystymme osaamisemme kautta auttamaan toisia aloja ja omaa alaa kehittymään kielellisen saavutettavuuden osalta, ohjeistaessamme heitä kielellisestä saavutettavuudesta ja siihen sisältyvistä asioista. Opinnäytetyömme sisältöä voidaan käyttää hyödyksi esimerkiksi informaationa tulkkausalan opiskelijoille, erilaisten hankkeiden yhteydessä sekä jo valmistuneilla alan ammattilaisille, jotka haluavat kehittää itseään kielellisen saavutettavuuden osalta. Opinnäytetyötämme pystytään hyödyntämään, jos valmistetaan opetusmateriaaleja kielellisestä saavutettavuudesta myös muille aloille.

Kielellinen saavutettavuus ja yleisesti saavutettavuus ovat kasvavassa osassa yhteiskunnassa ja tarve saavutettaville palveluille, ohjeille ja kohtaamisille lisääntyy jatkuvasti. Jatkotutkimuksena opinnäytetyöllemme ehdotamme, että tekemäämme koulutusmateriaalin käyttöä tutkittaisiin ja selvitettäisiin, mitä hyötyä materiaalista on ollut tilaajalle. Tutkimuksen avulla voisi myös selvittää, olisiko ollut hyvä lisätä koulutusmateriaaleihin lisää aineistoa ja mitä tämä aineisto voisi olla. Jatkotutkimuksena voisi tehdä myös lisää opetusmateriaaleja ja laajentaa aineistoa tilaajan käyttöön.

Internetissä on paljon erilaisia ohjeita ja neuvoja, kuinka tehdä kielellisesti saavutettavampaa materiaalia, mutta eri organisaatiot ja henkilöt hyötyisivät varmasti esimerkiksi koulutuspaaketeista, joihin on tiivistetty ohjeet ja neuvot. Tulevaisuudessa olisi hyvä tehdä myös opetusmateriaaleja tai pitää koulutuksia kielellisestä saavutettavuudesta esimerkiksi julkisille ja yksityisille organisaatioille, palvelualoilla työskenteleville ja kielellisestä saavutettavuudesta hyötyvien ihmisten kanssa työskentelijöille.

LÄHTEET

- Aaltonen, Jouko 2018. Käsikirjoittajan työkalut. Audiovisuaalisen käsikirjoituksen tekijän opas. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.
- Ailio, Johanna 2015. Vähän parempi video – Opas laadukkaaseen videon suunnitteluun ja toteutukseen. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 102. Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 24.1.2022. <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522165831.pdf>.
- Aluehallintavirasto 2022. Videoiden ja äänilähetysten saavutettavuus. Viitattu 11.10.2022. <https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/digipalvelulain-vaatimukset/videoiden-ja-aanilahetysten-saavutettavuus/#tekstitys>
- Aluehallintovirasto 2020. Saavutettavat digipalvelut rakentavat yhdenvertaista Suomea. Viitattu 25.10.2022. <https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/saavutettavat-digipalvelut-rakentavat-yhdenvertaista-suomea/>
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 17.11.2022. https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382
- Andelin, Matti 2021. Ohjevideoiden saavutettavuus. Laurea ammattikorkeakoulu. Tietojen käsittelyn koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 19.11.2022. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/500994/Ohjevideoiden%20saavutettavuus.pdf?sequence=2>
- Anttonen, Erja & Pitkänen, Susanna & Timonen, Päivi 2021. Yhteisölliset osallistavat menetelmät verkkokoulutuksissa - täydennyskoulutus vapaan sivistystyön henkilöstölle. Teoksessa Päivi Timonen & Gyan Dookie (toim.) Kurkistuksia verkko-opetuksen ja –opetusteknologian mahdollisuuksiin. Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja 123, 68–81.
- Arnett, E. Jonathan 2022. Audiovisual Presentations Made Easy(-ier): Tips for Creating an Effective PowerPoint, Prezi, or Keynote. Viitattu 20.11.2022. <https://writingcommons.org/article/audiovisual-presentations-made-easy-ier-tips-for-creating-an-effective-powerpoint-prezi-or-keynote/>
- Barron, Sophia 2020. Everything you need to know about using Zoom. Viitattu 18.11.2022. <https://resources.owllabs.com/blog/zoom>
- Dahlgren, Emanuel & Dahlman, Andreas 2021. En upplevd ökad tillgänglighet på sociala medier. Högskolan i Halmstad. Digital design & innovation. Opinnäytetyö. Viitattu 19.11.2022. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn%3Anbn%3Ase%3Ahh%3Adiva-45947>
- Diak Dialogi 2020. Dialogi-media: Tulkkaus mahdollistaa tasavertaisen kohtaamisen. Viitattu 16.7.2022. <https://www.diak.fi/2020/05/29/dialogi-media-tulkkaus-mahdollistaa-tasavertaisen-kohtaamisen/>
- DO-IT Center 2022. How can you make your presentation accessible? Viitattu 19.11.2022. <https://www.washington.edu/doit/how-can-you-make-your-presentation-accessible>

- Elo, Ilkka 2020. Käytännön saavutettavuusoppaan luominen Säteilyturvakeskukselle. Metropolia ammattikorkeakoulu. Medianomi. Opinnäytetyö. Viitattu 14.11.2022. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2020111923386>
- Etelä-Karjalan pelastuslaitos 2011. Tietoa meistä. Viitattu 20.1.2022. <https://www.ekpelastuslaitos.fi/Tietoa-meista>
- Etelä-Karjalan pelastuslaitos 2022. Twitter-tili @EKpelastus. Viitattu 29.11.2022. <https://twitter.com/EKpelastus>
- Etelä-Savon pelastuslaitos 2022a. Instagram-tili @espelastulaitos. Viitattu 28.11.2022. <https://www.instagram.com/espelastulaitos/?hl=fi>
- Etelä-Savon pelastuslaitos 2022b. Pelastuslaitos. Viitattu 20.1.2022. <https://espl.fi/sisalto/pelastuslaitos>
- EU directive 882/2019.
- Gavrilov, Tanja 2021. Mikä ihmeen kielellinen saavutettavuus? Viitattu 20.1.2022. <https://ydinasia.humak.fi/blogit/mika-ihmeen-kielellinen-saavutettavuus/>
- Google 2022a. Manage subtitle settings. Viitattu 19.11.2022. <https://support.google.com/youtube/answer/100078?hl=en&co=GENIE.Platform%3DDesktop#zippy=%2Cturn-captions-on-or-off%2Cturn-default-setting-to-on-or-off%2Cchange-default-size-style-of-captions>
- Google 2022b. Videoiden lataaminen YouTubeen. Viitattu 19.11.2022 https://support.google.com/youtube/answer/57407?hl=fi&ref_topic=9257439#zippy=%2Cyksityiskohdat%2Cvideoelementit%2Cn%C3%A4kyvyys
- Heinrich, Alexa 2021. Accessibility on Social Media. Accessible Social. Viitattu 7.8.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=cRKE4VtIGDI>
- Helenius, Jani & Vesanen, Miro 2015. Videokuvaus ja -editointi – sosiaali- ja terveysalan opetusvideo. Vaasan ammattikorkeakoulu. Liiketalous ja matkailu. Opinnäytetyö. Viitattu 16.11.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/98079/opinnaytetyo_helenius-vesanen-2-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. 13.–14., osin uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Humanistinen ammattikorkeakoulu 2022a. Humakin visuaalinen ilme ja mallipohjat. Kuva PowerPoint-pohjasta. https://opiskelijanopas.humak.fi/?page_id=192
- Humanistinen ammattikorkeakoulu 2022b. Tulkkauksen ja kommunikaatio-ohjauksen osajaksi monimuotokoulutuksessa. Viitattu 30.11.2022. <https://www.humak.fi/koulutus/tulkki-amk-kommunikaatio-ohjaus/>
- Huuhtanen, Kristina 2011. Kommunikointi. Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. 3.painos. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opik. 11–25.
- Ihmisoikeuskeskus 2022. YK:n vammaisyleissopimus. Viitattu 20.1.2022. <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/vammaisten-henkiloiden-oikeudet/yk-n-vammaisyleissopimus/>
- Instagram 2022. About Instagram. Viitattu 15.11.2022. <https://about.instagram.com/>

- Karjalainen, Tommi 2022. Videoeditointi mobiililaitteella. Viitattu 17.11.2022. <https://www.oamk.fi/emateriaalit/video-aani/videoeditointi-mobiililaitteella/>
- Kartio, Johanna 2009. Miten puhua selkokieltä? Teoksessa Johanna Kartio (toim.) Selkokieli ja vuorovaikutus. 2. painos. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opike. 8–24.
- Kauppila, Reijo A. 2011. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot – Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. 3.painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kauppinen, Elisa & Marjoniemi, Timo 2015. Videotuotanto ja digitaalinen markkinointi sosiaalisessa mediassa. Savonia-ammattikorkeakoulu. Matkailu-, ravitsemis- ja talousala. Opinnäytetyö. Viitattu 18.11.2022. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015120118810>
- Kervinen, Mari 2020. Digipalvelujen selkeä ja ymmärrettävä kieli – sisällöntuottajien näkemyksiä kielellisestä saavutettavuudesta. Helsingin yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Pro gradu. Viitattu 23.9.2022. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/322213/Kervinen_Mari_tutkielma_2020.pdf?sequence=2.
- Kopiraittila 2019. Tekijänoikeuden ABC. Viitattu 30.11.2022. <https://kopiraittila.fi/wp-content/uploads/2019/01/ABC-FIN-WWW.pdf>
- Kuurojen Liitto 2022a. Viittomakieliset. Viitattu 12.10.2022. <https://kuurojenliitto.fi/viittomakieliset/>
- Kuurojen liitto 2022b. Viittomakieliset. Viittomakieli äidinkielenä. Viitattu 25.10.2022. <https://kuurojenliitto.fi/viittomakieliset/>
- Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019.
- Lamminen, Ville 2020. Saavutettavasti. Hyvä tietää ruudunlukuohjelmista. Viitattu 11.10.2022. <https://www.saavutettavasti.fi/hyva-tietaa-ruudunlukuohjelmista/>
- Leivo, Salla-Mari & Tolvanen, Sanni 2016. TUBESSA, Uuden median kääntäminen – Vlogit käännettynä suomalaiselle viittomakielelle. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viittomakielen ja tulkkaus- ja koulutus. Opinnäytetyö. Viitattu 19.11.2022. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201605035937>
- Leskelä, Leealaura 2019. Selkokieli – Saavutettavan kielen opas. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opike.
- Lindholm, Camilla & Stevanovic, Melissa & Peräkylä, Anssi 2016. Teoksessa Stevanovic, Melissa & Lindholm, Camilla Keskusteluanalyysi – Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta. Tampere: Vastapaino.
- Loukkola, Emmi & Syvä, Mari 2021. Suunnittelu, toteutus ja arviointi kommunikaatio – ohjauksessa. Multimodaalinen vuorovaikutus ohjaustilanteissa. Webinaari. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ei julkaistu.
- Lunti, Saija 2022. Potilasohjeen kielellinen saavutettavuus – Tyypin 2 diabeteksen hoito-ohje selkokielellä ja selkokuvilla. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 19.10.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/746830/Lunti_Saija.pdf?sequence=2&isAllowed=y.
- Lutkevich, Ben 2021. Social media. Viitattu 14.11.2022. <https://www.techtarget.com/whatis/definition/social-media>

- Lyytinen, Sirpa 2021. Multimodaalinen vuorovaikutus ohjaustilanteissa – suunnittelu, toteutus ja seuranta. Multimodaalinen vuorovaikutus ohjaustilanteissa. Webinaari. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ei julkaistu.
- Meta 2022. Company info. Viitattu 15.11.2022. <https://about.meta.com/company-info/>
- Microsoft 2022a. Microsoft PowerPoint. Viitattu 8.2.2022. <https://www.microsoft.com/fi-fi/microsoft-365/powerpoint>
- Microsoft 2022b. Microsoft Windows 10. Esittelyssä lukija. Viitattu 19.11.2022. <https://support.microsoft.com/fi-fi/windows/luku-1-esittelyss%C3%A4-lukija-7fe8fd72-541f-4536-7658-bfc37ddaf9c6>
- Mikkonen, Seija 2019. Selkokieli ja kielellinen saavutettavuus – kohti yhdenvertaisempaa yhteiskuntaa. Kieli, koulutus ja yhteiskunta. 10(4). Viitattu 21.1.2022. <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2019/selkokieli-ja-kielellinen-saavutettavuus-kohti-yhdenvertaisempaa-yhteiskuntaa>
- Naumanen, Niina 2022. Kielensisäiset tekstitykset: puheentunnistuksen ja tekstitystyökalujen hyödyntäminen Kirkkohallituksessa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Tulkkaus ja kielellinen saavutettavuus. Opinnäytetyö. Viitattu 14.11.2022. <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202205057306>
- Nisula, Alisa 2020. Lyhytelokuvan editointi – Case Oma poloku. Oulun ammattikorkeakoulu. Tietojenkäsittelyn tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 16.11.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/339014/Nisula_Alisa.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Ojasalo, Katri & Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2015. Kehittämistyönmenetelmät – Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3.–4. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Papunet 2020. LOVIT – avain onnistuneeseen kohtaamiseen. Viitattu 20.10.2022. <https://papunet.net/tietoa/lovit-avain-onnistuneeseen-kohtaamiseen>
- Papunet 2021a. Mitä on saavutettavuus? Viitattu 20.1.2022. <https://papunet.net/saavutettavuus/mita-on-saavutettavuus>
- Papunet 2021b. Sosiaalisen median saavutettavuus. Viitattu 20.1.2022 <https://papunet.net/saavutettavuus/sosiaalisen-median-saavutettavuus>
- Papunet 2022a. Saavutettavuus. Digisyrjäytyminen. Viitattu 19.11.2022. <https://papunet.net/saavutettavuus/digisyrjaytyminen>
- Papunet 2022b. Saavutettavuus. Ruudunlukuohjelmat. Viitattu 11.10.2022. <https://papunet.net/saavutettavuus/ruudunlukuohjelmat>
- Papunet 2022c. WCAG 2.1:n rakenne ja käyttö. Onnistumiskriteerit. Viitattu 21.10.2022. <https://papunet.net/saavutettavuus/wcag-21n-rakenne-ja-kaytto>
- Pehkonen Aini & Martikainen, Kaisa & Kinni, Riitta-Liisa & Mönkkönen, Kaarina 2019. Asiakas moniammatillisessa kohtaamisessa. Teoksessa Kaarina Mönkkönen, Taru Kekoni & Aini Pehkonen (toim.) Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus, 89–111.

- Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto 2022a. Asiantuntijapankki. Viitattu 26.11.2022. <https://www.pelastuslaitokset.fi/medialle/asiantuntijapankki>
- Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto 2022b. Yhteystiedot. Viitattu 25.11.2022. <https://www.pelastuslaitokset.fi/yhteystiedot>
- Pelastustoimi 2022a. Pelastustoimi. Viitattu 20.1.2022. <https://pelastustoimi.fi/pelastustoimi>
- Pelastustoimi 2022b. Pohjois-Savo. Viitattu 20.1.2022. <https://pelastustoimi.fi/pohjois-savo>
- Peltola, Anni 2019. Information om barnvaccinationer: Ett undervisningsmaterial i form av en PowerPoint-presentation och en broschyr för blivande föräldrar. Yrkeshögskolan Novia. Social- och hälsovård. Opinnäytetyö. Viitattu 18.11.2022. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019051810488>
- Pohjois-Karjalan pelastuslaitos 2022. Toiminta-alueet ja paloasemat. Viitattu 20.1.2022. <https://www.pkpelastuslaitos.fi/palvelualueet>
- Pohjois-Savon pelastuslaitos 2022. Facebook-tili @pohjoissavonpelastuslaitos. Viitattu 28.11.2022. <https://www.facebook.com/pohjoissavonpelastuslaitos/>
- Puranen, Kaisu 2019. Terveisiä susirajalta! Tatu Timoskainen vlogga pienen paloaseman arjesta. Pelastustieto 18.10.2019. Viitattu 25.11.2022. <https://pelastustieto.fi/pelastustoiminta/tutkimus-ja-viestinta/terveysia-susirajalta-tatu-timoskainen-vlogga-pienen-paloaseman-arjesta/#9a11f0cc>
- Raevaara, Liisa 2018. Mistä on selkeät ja helppokäyttöiset digipalvelut tehty? Viitattu 20.1.2022. https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/hyvaa_virkakielta/hyvaa_virkakielta_2018/mista_on_selkeat_ja_helppokayttoiset_digipalvelut_tehty.29051.news
- Röksä, Jarmo 2020a. Tiesitkö, että videoiden ja podcastien tulee olla saavutettavia 23.9.2020? Nuorisotyö 2/2020, 31.
- Röksä, Jarmo 2020b. Videon tekstitys – Mitä huomioida tekstittämisessä? Blogikirjoitus 17.4.2020. Viitattu 11.10.2022. <https://www.humak.fi/blogit/hyva-alt-teksti-ja-eun-saavutettavuusdirektiivi/>
- Saastamoinen, Iina & Sandvik, Vanessa & Sojakka, Ninna 2022. Opetusvideoiden loppudia. Ei julkaistu.
- Saavutettavasti 2021. Kuvien vaihtoehtoiset tekstit. Viitattu 11.10.2022. <https://www.saavutettavasti.fi/kuva-ja-aani/kuvat/>
- Saavutettavasti 2022a. Saavutettavuus sosiaalisessa mediassa. Viitattu 20.1.2022. <https://www.saavutettavasti.fi/verkkosaltojen-saavutettavuus/saavutettavuus-sosiaalisessa-mediassa/>
- Saavutettavasti 2022b. Videot ja äänitteet. Viitattu 11.10.2022. <https://www.saavutettavasti.fi/kuva-ja-aani/videot-ja-aanitteet/>
- Salo, Markku 2020. Minustako tubettaja? – Videopalvelujen monet mahdollisuudet. Helsinki: Planeetta 9 Kustannus.

- Sanastokeskus 2018. Emoji. TEPA-termipankki 19.12.2018. Viitattu 25.10.2022. <https://termipankki.fi/tepa/fi/haku/emoji>
- Selkokeskus 2021a. Helpot kielen rakenteet. Viitattu 4.7.2022. <https://selkokeskus.fi/selkokieli/nain-kirjoitat-selkokielta/helpot-kielen-rakenteet/>
- Selkokeskus 2021b. Ohjeita informoivien tekstien tekijöille. Viitattu 14.11.2022. <https://selkokeskus.fi/selkokieli/nain-kirjoitat-selkokielta/ohjeita-informoivien-tekstien-tekijoille/>
- Selkokeskus 2021c. Ohjeita mediatekstien tekijöille. Viitattu 14.11.2022. <https://selkokeskus.fi/selkokieli/nain-kirjoitat-selkokielta/ohjeita-mediatekstien-tekijoille/>
- Selkokeskus 2021d. Selkojulkaisun ulkoasu. Viitattu 29.11.2022. <https://selkokeskus.fi/selkokieli/selkojulkaisun-ulkoasu/>
- Selkokeskus 2021e. Selkokuva. Viitattu 3.5.2022. <https://selkokeskus.fi/selkokieli/selkokuva/>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2022. Esteettömyysdirektiivi. Viitattu 18.11.2022. <https://stm.fi/esteettomyysdirektiivi>
- Spina, Carli 2021. Video Accessibility. Why is video accessibility important? Library Technology Reports (vol. 57, no. 3), 4/2021, 5.
- Susirajan pelastuslaitos 2022. YouTube-tili @susirajanpelastuslaitos3752. Viitattu 25.11.2022. <https://www.youtube.com/channel/UckTaT14eO5K95uwvRGi4TbQ>
- Tekijanoikeus.fi 2022. Teosten käyttäminen. Viitattu 30.11.2022. <https://tekijanoikeus.fi/tekijanoikeus/luvallinen-kaytto/>
- Tieteen termipankki 2019. Artikulaatio. Viitattu 15.11.2022. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:artikulaatio>
- Tietoarkisto 2022. Laadullisen tutkimuksen prosessi. Litterointi. Viitattu 19.11.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-prosessi/litterointi/>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 15.11.2022. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Valtari, Minna 2017. Mikä on hashtag eli aihetunniste? Blogikirjoitus 15.10.2017. Viitattu 24.10.2022. <https://lmsomeco.fi/blogi/mika-on-hashtag-eli-aihetunniste/>
- Valtioneuvoston kanslia 2022. Tiedotustilaisuuksien tulkkaus viittomakielellä. Viitattu 14.11.2022. <https://vnk.fi/suositus-viittomakielten-kaytosta/tiedotustilaisuuksien-tulkkaaminen-viittomakielilla>
- Valtiovarainministeriö 2017. AUTA-hanke. Viitattu 19.11.2022. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/2c278a11-3503-448d-803b-14adb2c9c681/33bb419a-a58d-4783-a77c-8266aa7c18bb/KIRJE_20180131130831.pdf
- Valtiovarainministeriö 2022a. Digituki ja digituen toimintamalli. Viitattu 19.11.2022. <https://vm.fi/digituki-ja-digituen-toimintamalli>

- Valtiovarainministeriö 2022b. Saavutettavuus. Viitattu 19.1.2022.
<https://vm.fi/saavutettavuusdirektiivi>
- Verkkosisällön saavutettavuusohjeet 2018. Onnistumiskriteeri 1.2.2 Tekstitys. Viitattu 11.10.2022. <https://www.w3.org/Translations/WCAG21-fi/#images-of-text>
- Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. 1.-2. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Virtanen, Hannu 2012. Selkokielen käsikirja. 3. painos. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opike.
- Voutilainen, Mari 2021. Suullinen tiedonanto 17.11.2021
- World Federation of the Deaf 2019. Human rights of the deaf. Viitattu 14.11.2022.
<https://wfdeaf.org/our-work/human-rights-of-the-deaf/>
- Ydinasia 2021. Ydinasia-hanke kehittää kielellisen saavutettavuuden osaamista sosiaali- ja terveyspalveluissa. Viitattu 23.9.2022. <https://ydinasia.humak.fi/hankkeen-esittely/>
- Ydinasia 2022. Koulutus. Viitattu 28.11.2022. <https://ydinasia.humak.fi/koulutus/>
- Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.